

INKLUZIVNÍ PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČE

**V ČESKÉ REPUBLICĚ,
NA SLOVENSKU
A V MAĎARSKU**

**Přehled
Inspirativních
Přístupů**

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme partnerům projektu Places to Grow i všem ostatním, kteří velkoryse přispěli svým časem, postřehy a odbornými znalostmi a tím umožnili vznik publikace. Mimořádný dík patří zejména nadaci Open Society Foundation v Praze, Karpatské nadaci v Maďarsku a na Slovensku, Škole Dokorán, všem organizacím figurujícím v této publikaci a jejich pracovníkům.

AUTOŘI

Ketevan Sulava, Marek Pour, Enid McLean, Maxim Dedushkov, Farkas Zsombor, Kateřina Hudáčková, David Růžička

VÝZKUM

Marek Pour, Adam Klocek, Marek Havrda, Martina Koutná

REVIZE A ÚPRAVY

David Růžička, Enid McLean, Ketevan Sulava, Margaret Kernan

DESIGN

Daniel Kozma

VYDALI

**ICDI
HOOGLANDSE KERKGRACHT 17-F
2312 HS LEIDEN
NIZOZEMSKO**

**SCHOLA EMPIRICA
BLANICKÁ 25,
120 00 PRAHA 2
ČESKÁ REPUBLIKA**

V případě jakýchkoliv dotazů nás neváhejte kontaktovat: info@placestogrow.eu

ISBN 978-80-907988-6-1

SOUHRNNÝ PŘEHLED

Výsledky výzkumu v oblasti předškolního vzdělávání a péče jsou přesvědčivé. Je prokázáno, že investice do dětí prostřednictvím programů a služeb předškolního vzdělávání a péče vedou k významným přínosům pro jednotlivce i společnost. Víme také, že předškolní vzdělávání a péče jsou obzvláště prospěšné pro děti ze znevýhodněného prostředí, ty ale často k vhodným programům nemají přístup. Tento přehled vyzdvihuje více než tucet neformálních a formálních programů předškolního vzdělávání a péče provozovaných neziskovými organizacemi ve střední Evropě, které tuto mezeru vyplňují.

Eurotopia poskytuje komplexní program na podporu rodiny, který začíná již během těhotenství matky. Vzhledem k tomu, že v regionu je vysoký výskyt zadlužení, poskytuje tato nezisková organizace také právní dluhové poradenství.

Tosara je příkladem neziskové organizace, která zasahuje, když pravidla státní byrokracie brání dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí v přístupu ke vzdělání. Poskytuje každodenní předškolní zařízení, které vítá děti ze všech prostředí.

Ecce Homo nabízí dětské skupiny jakožto alternativu předškolního zařízení určenou pro děti již od jednoho roku. Nabídka neziskové organizace zahrnuje také dětskou skupinu s ukrajinskou chůvou pro uprchlickou komunitu. Organizace si uvědomuje důležitost profesního života rodičů a podporuje je také v jejich úspěchu na trhu práce.

Awen Amenca hraje zásadní roli v odstraňování segregace z českého vzdělávacího systému a zlepšování přístupu romských dětí ke kvalitnímu vzdělání. Toho dosahuje posilováním postavení romských rodičů, kultivací vůdčích rolí v komunitě a prosazováním systémových změn.

Společnost pro ranou péči poskytuje podporu rodinám s dětmi, jejichž vývoj je ohrožen nepříznivými zdravotními stavy, jako je zrakové postižení. Organizace vyplňuje mezeru, co se týče služeb, které stát garantuje, ale sám je neposkytuje. Je zdatná ve fundraisingu a strategickém plánování.

Cesta von ukazuje, že velmi významný dopad mohou mít robustně navržené intervence přímo v domácnostech. Nezisková organizace poskytuje školení a průběžný mentoring neformálním učitelům z místní komunity. Intervence se zaměřují na děti do tří let. Cesta von usnadňuje koordinaci aktivit prostřednictvím na míru vytvořené aplikace, těží z dárcovství jednotlivců a má zavedeny přísné metody hodnocení dopadu.

Aflatoun International je globální nezisková organizace, která poskytuje finanční vzdělání a příležitosti k rozvoji dětem ve více než 100 zemích. Na Slovensku působí především v mateřských školách, které se nacházejí v sociálně znevýhodněných oblastech s vysokým zastoupením romské populace.

Centrum včasnej intervencie v Košicích podporuje komplexní case management zaměřený na dítě, který zahrnuje zapojení odborníků z různých oborů. Centrum klade ve svém přístupu velký důraz na teoretická východiska. Aby doložilo účinnost svého přístupu, zahájilo pilotní předškolní program pro děti ve věku od jednoho do čtyř let.

Gaštanový koník využívá při vzdělávání řemesla a provozuje komunitní zahradu. Nezisková organizace, která se věnuje dětem od narození do sedmi let, zahrnuje prvky metody vzdělávání Montessori s důrazem na inkluzi, podporu přirozené zvědavosti dětí a praktické učení.

Blum, vzdělávací program pro maďarské učitele mateřských škol, za 17 let své existence úspěšně navázal spojení s 90 procenty mateřských škol v Maďarsku. Děti, které vyučují učitelé vyškolení programem Blum, zaznamenaly znatelné zlepšení kognitivních funkcí a jazykových dovedností. Program Blum je příkladem celostního programu, který je utvářen živou a podporující komunitou pedagogů, odborníků a rodin.

Play Hub v Nagydobosi je jednou z maďarských služeb spadajících pod mezinárodní projekt TOY for Inclusion koordinovaný ICDI a podporovaný organizacemi Romani Early Years Network a International Step by Step Association. Projekt propojuje stávající místní služby s novými příležitostmi k učení a hře. Nagydobos umí účinně zapojit místní aktéry včetně samosprávy, odborníků, romských i neromských rodin.

Centrum Sure Start v Katymáru je modelovým maďarským centrem, které přejalo původně britský program Sure Start. Jeho program, který provozuje angažovaná místní samospráva, nabízí řadu služeb pro děti a rodiče a představuje příkladnou spolupráci mezi místními aktéry.

SZETA je nezisková organizace působící v sociálně vyloučené oblasti v maďarském městě Eger. Nabízí denní školku pro děti do osmi let, pořádá letní tábory a nabízí nepřeberné množství dalších aktivit. Vybudovala si obzvláště úzký vztah s místní komunitou a udržitelné financování, které je podporováno charitativním obchodem provozovaným dobrovolníky.

Maďarsko–romský spolek v Szomolyi je nezisková organizace, která se věnuje službě sociálně znevýhodněné komunitě. Poté, co sehrála klíčovou roli při poskytování vhodného bydlení pro členy komunity, kteří žili až do roku 2005 v jeskynních obydlích, se rozrostla v důvěryhodné komunitní centrum. Efektivně spolupracuje s místními aktéry a poskytuje služby v oblasti předškolního rozvoje dětem i jejich rodičům.

Ačkoliv mezi uvedenými programy nalezneme i několik nezpochybnitelných příkladů monitoringu a evaluací, je zřejmé, že tento aspekt práce vyžaduje zlepšení.

Detská skupina tosárka

NĚKOLIK TYPŮ SPOLUPRÁCE MEZI ZÚČASTNĚNÝMI STRANAMI V OBLASTI ECEC UKAZUJE INSPIRATIVNÍ CESTY K INTEGROVANĚJŠÍMU, INKLUZIVNĚJŠÍMU A VÍCE NA KLIENTA ZAMĚŘENÉMU PŘEDŠKOLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ A PĚČI:

Asociace neziskových organizací působících v oblasti předškolního vzdělávání a péče, jako je česká Platforma pro včasnou péči, se jeví jako slibné, co se týče zlepšení přenosu znalostí mezi neziskovým sektorem, veřejnou správou a mezi jednotlivými členy.

Iniciativy mezinárodní spolupráce jako TOY for Inclusion nebo Aflatoun propojují stávající služby s příležitostmi k učení a hře, které již byly otestovány jinde.

Silné partnerství mezi neziskovými organizacemi a místními samosprávami zlepšuje podmínky pro ECEC zejména tím, že zvyšuje předvídatelnost financování a dostupnost služeb.

Sdílení znalostí mezi odborníky z různých oborů a sektorů rozšiřuje úzké pojetí rozvoje v raném dětství a ECEC vzhledem k tomu, že do centra pozornosti se dostává dítě, nikoliv metoda.

Socioekonomické rozdíly mezi regiony se ve všech zemích projevují v rozdílné dostupnosti kvalitního předškolního vzdělávání a péče. Ani velká města často nedokážou dětem ze znevýhodněného prostředí poskytovat kvalitní intervence. Je na vládách jednotlivých států, aby zlepšily svou politiku v šesti oblastech:

přístup k předškolnímu vzdělávání a péči pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

zvýšené a systematické financování

integrace služeb napříč sektory

pracovní podmínky odborníků v oblasti předškolního vzdělávání a péče

sběr dat na podporu tvorby politik založených na důkazech

větší důraz na podporu rodiny s cílem zlepšit zapojení rodičů

Detská skupina tosárka

OBSAH

SHRNUTÍ	3
OBSAH	7
ÚVOD	8
VÝZKUMNÉ POZNATKY	9
METODIKA PUBLIKACE	12
POLITICKÝ KONTEXT	14
EVROPSKÁ POLITIKA	14
VNITROSTÁTNÍ POLITIKA	14
ČESKÁ REPUBLIKA	18
PODPŮRNÁ SKUPINA ORGANIZACE EUROTOPIA PRO NASTÁVAJÍCÍ MATKY	20
DĚTSKÁ SKUPINA TOSÁRKA	24
DĚTSKÁ SKUPINA SPOLKU ECCE HOMO	28
ÚSILÍ O DESEGREGACI ŠKOL ORGANIZACE AWENA AMENCA	32
SPOLEČNOST PRO RANOU PÉČI	36
SLOVENSKO	40
PROGRAM OMAMA ORGANIZACE CESTA VON	42
PROGRAM AFLATOUN ŠKOLY DOKORÁN A NADÁCIE OTVORENEJ SPOLOČNOSTI	46
CENTRUM VČASNEJ INTERVENCIE KOŠICE	50
GAŠTANOVÝ KONÍK	54
MAĎARSKO	58
PROGRAM OSOBNÍHO ROZVOJE BLUM	60
TOY FOR INCLUSION: DĚTSKÁ HERNÁ V NAGYDOBOSI	64
DUHOVÝ OSTROV: DĚTSKÉ CENTRUM SURE START V KATYMÁRU	68
POJĎTE S NÁMI: MATEŘSKÁ ŠKOLA SZETA V EGERU	72
OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROMŮ V SZOMOLYI	76
ZÁVĚR	80
ODKAZY	82

ÚVOD

Tento přehled upozorňuje na více než tucet programů předškolního vzdělávání a péče (ECEC), které jsou provozovány organizacemi ve střední Evropě. Účelem publikace je poskytnout odborníkům z praxe, dárcům a tvůrcům strategií v oblasti ECEC nápady k rozvoji inkluzivnějších a kvalitnějších programů a strategií. Přehled inspirativních přístupů sestavil projekt Places to Grow, regionální platforma pro sdílení znalostí a katalyzátor excelence v této oblasti.

Jak ilustrujeme v následující kapitole o vědeckých poznatcích, výsledky výzkumu vývoje v raném dětství jsou velmi přesvědčivé. Je prokázáno, že investice do dětí prostřednictvím programů a služeb předškolního vzdělávání a péče vedou k významným přínosům pro jednotlivce i společnost. Víme také, že předškolní vzdělávání a péče jsou obzvláště prospěšné pro děti ze znevýhodněného prostředí, ty ale často k vhodným programům nemají přístup.

Tento přehled představuje inkluzivní přístupy, které umožňují dětem ze znevýhodněného prostředí využít služeb předškolního vzdělávání a péče, a zároveň zohledňují překážky, kterým při tom čelí. Mnohé z těchto programů lze upravit nebo rozšířit a projekt Places to Grow vyzývá zainteresované strany, aby prozkoumaly možnosti spolupráce s uvedenými organizacemi.

Pro účely přehledu používáme termín předškolní vzdělávání a péče (ECEC), který zahrnuje formální i neformální iniciativy pro děti ve věku od narození do 7 let, jako jsou předškolní zařízení, centra péče o děti nebo programy poskytující podpůrné skupiny pro rodiče, skupiny pro rodiče a batolata a domácí návštěvy. Ještě než představíme jednotlivé programy, se budeme věnovat aspiracím v oblasti ECEC na evropské úrovni a porovnáme je s regionálními strategiemi a profesní realitou, ve které zmíněné organizace působí.

VÝZKUMNÉ POZNATKY

Jak si řada programů popsaných v této příručce uvědomuje, rozvoj v raném dětství je komplexní oblastí, která skýtá řadu příležitostí pro vzájemně se doplňující intervence, což posiluje hodnotu jednotlivých samostatných intervencí. Intervence v raném dětství probíhají v komplexním prostředí s různými aktéry změn, kteří se vzájemně ovlivňují (King et al., 2005; Sameroff & Fiese, 2000).

Zejména děti, které vyrůstají v nepříznivých podmínkách, čelí ve svém vývoji mnoha překážkám. Často žijí v chaotickém domácím prostředí, které se vyznačuje hlukem, přelidněností, nestabilitou, nepředvídatelností, absencí řádu, struktury, rutiny a pravidelnosti (Matheny Jr. et al., 1995). Přeplněné domovy mají silný negativní dopad na behaviorální a kognitivní vývoj dětí, včetně psychomotorické rychlosti, porozumění a prostorového myšlení (Evans, 2006; Wachs & Corapci, 2003).

Učitelé mohou vnímat děti přicházející z chaotického prostředí negativně. Proto může být užitečné zvýšit citlivost učitelů na tuto problematiku a rozvíjet jejich vlastní dovednosti v oblasti regulace emocí (Jeon et al., 2016).

Zvláštní překážkou kognitivního vývoje dětí může být chronické onemocnění způsobující trvalou bolest, úzkost a únavu. Takové podmínky mohou snížit schopnost soustředit se na učení. Intervence by proto měly brát v úvahu i zdravotní stav dětí (Salm a Schunk, 2008).

Čím významnější překážkám ve vývoji děti vyrůstající v nepříznivých podmínkách musí čelit, tím větší je i prostor pro zavedení opatření ECEC, která se na ně zaměřují (Woodhead et al., 2014). Mezi potenciální přínosy ECEC patří zlepšení kognitivního vývoje, dosaženého vzdělání, produktivity, zdraví a životní pohody (Davies et al., 2021; Tayler et al., 2016).

Úspěšný vývoj v raném dětství je výsledkem několika vzájemně souvisejících faktorů na straně dítěte, rodičů, vzdělávacích institucí a členů komunity (Klocek et al., 2022). Služby ECEC by proto měly být koordinovány jak horizontálně, tak vertikálně mezi institucemi a aktéry změn (Shawar & Shiffman, 2017). Odborníci v oblasti ECEC se shodují, že dětem nejlépe slouží integrovaný přístup a strategická partnerství napříč institucemi a aktéry změn (Cavallera et al., 2019; Einbinder a kol., 2000; Roby et al., 2021).

Rozdíly v efektivitě předškolního vzdělávání a péče mohou být velké. Na základě téměř půl století hodnocení programů identifikovalo Centrum pro vývoj dítěte Harvardovy univerzity principy, které se ukazují jako slibné pro podporu pozitivního vývoje v raném věku dítěte (Center on the Developing Child, 2007):

malé třídy a vysoký poměr dospělých k dětem

vysoce kvalifikovaní učitelé

učební osnovy přiměřené věku a využívání podnětných materiálů v bezpečném fyzickém prostředí

kontakt s více jazyky

vřelá a vstřícná interakce mezi personálem a dětmi

vysoká a konzistentní míra účasti dětí

zapojení rodičů (viz Perry Preschool Project, the Infant Health and Development Program, Early Head Start, Head Start)

Formální předškolní programy prokázaly větší účinnost než komunitní vzdělávací programy, pokud jde o výsledky spojené s učením a rozvojem předškolních dětí v oblastech, jako je gramotnost, slovní zásoba, matematická gramotnost a kvantitativní myšlení a sociálně-emocionální kompetence (Engle et al., 2011). Komunitní programy však zároveň hrají klíčovou úlohu při zlepšování přístupu k ECEC v prostředí s omezenými zdroji (Draper a kol., 2012; Maulik et al., 2009).

Důležitým přístupem v předškolním vzdělávání je učení založené na hře (Hanline, 1999). Děti mohou vnímat jako hravé i aktivity, které tak dospělý vidět nemusí. Jde například o aktivity, při nichž má dítě možnost volby a kontroly, aktivity odehrávající se na podlaze, a ne ve formálním prostředí, aktivity bez dospělého vedení, bez hodnocení a s velkou mírou pozitivní afektivity. Takové aktivity mohou zvýšit pohodu dětí, a díky tomu pozitivně ovlivnit učení (Howard et al., 2013; McInnes et al., 2018). Učení hrou v rámci ECEC spojuje aktivitu řízenou dětmi s podporou učitele, který se zaměřuje na konkrétní vzdělávací cíle (Pramling Samuelsson & Björklund, 2023).

V raném věku si děti rozvíjejí nové dovednosti a kompetence spojené s kognitivním, sociálním, emocionálním a fyzickým rozvojem (UNICEF, 2023). Důležitá je intenzita a délka trvání programů. Výzkumy naznačují, že vyšší frekvence nebo trvání fyzické aktivity má pozitivní účinky na kognitivní vývoj (Carson et al., 2016). Kromě zvýšení školní připravenosti mohou mít vysoce kvalitní intervence dlouhodobé pozitivní účinky i na zdraví a pohodu (D'Onise et al., 2012; Siraj-Blatchford a kol., 2002; van Huizen & Plantenga, 2018; Zigler & Gilman, 1998).

Skupina podpory Eurotopia pro budoucí matky

PEDAGOGOVÉ V OBLASTI ECEC A RODIČE

Hlavními aktéry změn v rámci vzdělávacího systému jsou právě učitelé a vychovatelé v raném dětství. Jejich úkolem je rozvoj kognitivních dovedností dětí, jejich sociálních dovedností (Siraj-Blatchford et al., 2002) a regulace emocí (Denham et al., 2012). Jejich přístup má zásadní vliv na motivaci dětí, která je známým prediktorem úspěchu dítěte (Ryan & Deci, 2000).

Menší poměr žáků na učitele je spojen s lepšími výsledky a větším pocitem sounáležitosti se školou (Skwarchuk et al., 2014; Willms, 2003). Z menšího počtu žáků ve třídách obvykle více těží mladší a sociálně a ekonomicky znevýhodněné děti (Woessmann & West, 2006; Fergusson et al., 2013).

Neméně důležitá je i role rodičů. Zapojení rodičů má vliv na motivaci dítěte učit se, self-efficacy dítěte (Becker, 2014; Melhuish a kol., 2008; Pomerantz et al., 2007), míru školní docházky (Simon, 2001) i školní výsledky (Skwarchuk et al., 2014). Účast rodičů na předškolních programech pozitivně ovlivňuje čtenářské dovednosti jejich dětí a snižuje míru opakování ročníků (Miedel & Reynolds, 1999).

Na gramotnost dětí má vliv množství a rozmanitost materiálů ke čtení v prostředí, kde dítě žije, zájem rodičů o čtení a jejich názor na ně (Evans & Shaw, 2008; Hopkins et al., 2013; Weinberger, 1996). Vedle předčítání dětem podporuje zdravý kognitivní vývoj také používání komplexního jazyka, péče a vřelý vztah mezi rodičem a dítětem (Bradley & Corwyn, 2002). V zájmu samostatnosti dítěte je důležité poskytovat mu autonomii (Bradley et al. 2015).

Při budování pocitu bezpečí u dětí, který je základem pro učení a rozvoj, jsou klíčovými složkami důslednost a vstřícná komunikace (Anis et al., 2020; Lippold et al., 2016).

ZÁKLADEM EFEKTIVNÍHO ROZVOJE DOVEDNOSTÍ A WELLBEINGU JE BEZPEČNÉ A STABILNÍ POUTO MEZI RODIČEM A DÍTĚTEM.

METODIKA PUBLIKACE

Programy v tomto přehledu byly vybrány na základě jejich souladu se 14 kritérii, která autoři považovali za důležitá pro vysoce kvalitní a inkluzivní iniciativy v oblasti předškolního vzdělávání a péče:

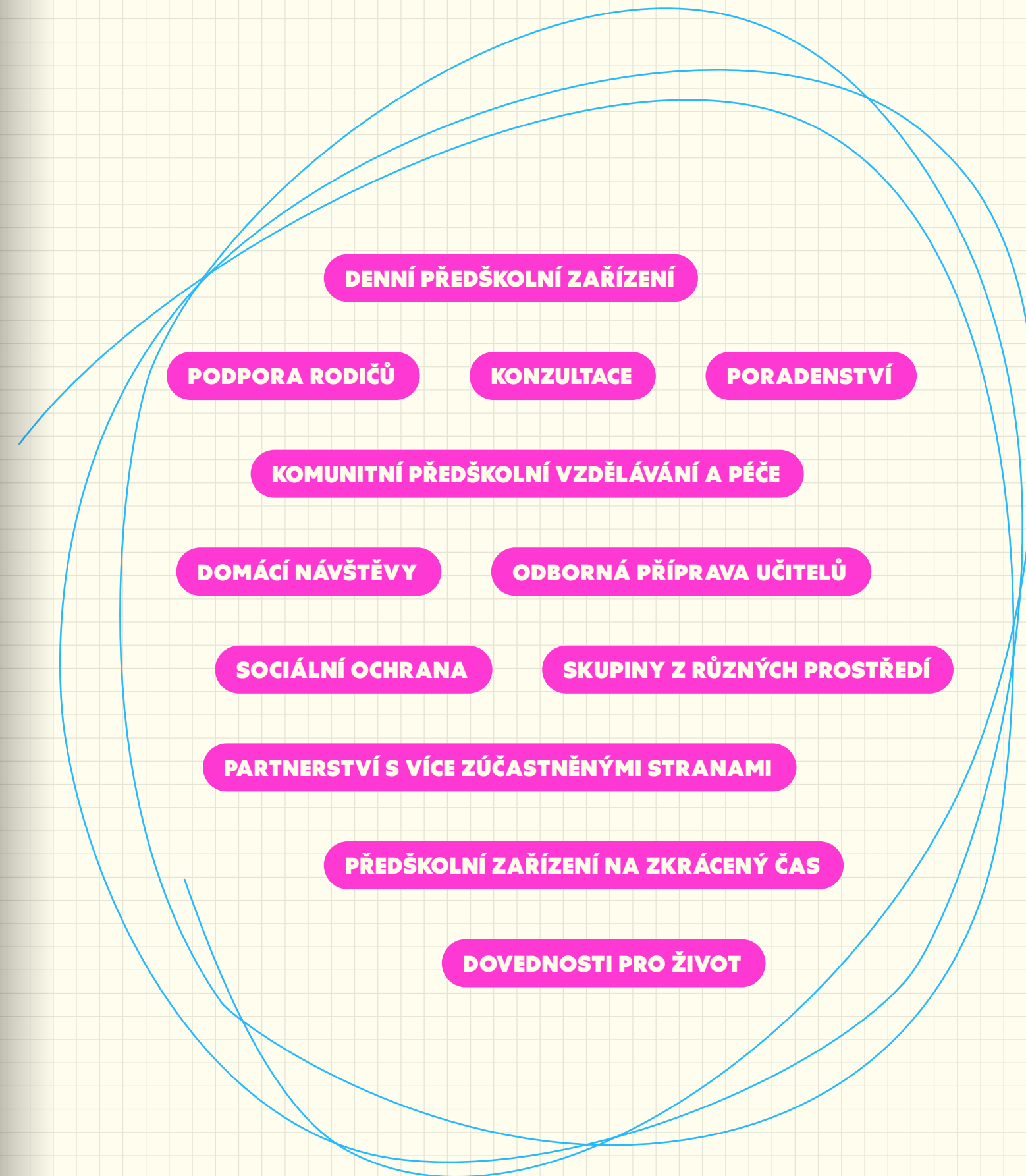
1. kvalifikace a odborná příprava pracovníků v oblasti rozvoje v raném dětství a rozmanitosti a inkluze
2. program založený na pedagogických postupech vycházejících z vědy a výzkumu
3. dlouhodobá udržitelnost programu
4. pravidelné monitorování a hodnocení s cílem zajistit kvalitu a pokrok
5. nediskriminační vstupní požadavky
6. podpora zapojení rodičů a širší rodiny
7. nízká cena nebo účast zdarma
8. dostupnost programu pro rodiny
9. snaha o podporu účasti marginalizovaných skupin
10. vícejazyčný personál
11. dodržování zásad, hodnot nebo politik zajišťujících inkluzi a rozmanitost
12. kulturně citlivé služby přizpůsobitelné individuálním potřebám
13. bezpečné prostředí
14. podpora empatie, porozumění a respektu k rozmanitosti

Programy, které během předběžného screeningu nesplnily většinu kritérií, byly z dalšího posuzování vyloučeny. Zbývající programy prošly komplexním hodnocením, jehož cílem bylo posoudit, zda kritéria splňují, což zahrnovalo podrobný přezkum programové dokumentace, rozhovory s pracovníky programu, návštěvy na místě a konzultace s odborníky na danou problematiku.

Na základě vyhodnocení byl proveden finální výběr případových studií. S cílem poskytnout komplexní přehled inkluzivních postupů v regionu byla zohledněna rozmanitost programů, pokud jde o použité metody, lokalitu a cílové skupiny. Pro každý vybraný program byla vypracována podrobná případová studie. To zahrnovalo sledování programových aktivit a shromažďování příslušných údajů a dokumentů. Rozhovory s pracovníky programů prováděli čtyři tazatelé od května do srpna 2023.

Případové studie popisují inkluzivní postupy, strategie a dopad programů. Slouží jako praktické příklady pro další organizace, které se snaží rozvíjet nebo přizpůsobovat inkluzivní programy rozvoje v raném dětství.

Pro snazší orientaci je každá případová studie označena štítky zdůrazňujícími zaměření programu. Štítky jsou převzaty z klasifikace používané v Indexu celostního raného vývoje UNESCO (HECDI – Holistic Early Childhood Development Index, 2014).

POLITICKÝ KONTEXT

EVROPSKÁ POLITIKA

Evropská komise zavedla několik významných iniciativ k zajištění lepší ochrany dětí a jejich práv (Evropská komise, 2021c):

Cílem **EVROPSKÉ ZÁRUKY PRO DĚTI** je předcházet sociálnímu vyloučení a bojovat proti němu tím, že se dětem v nouzi zaručí účinný přístup k souboru klíčových služeb: bezplatnému předškolnímu vzdělávání a péči, bezplatnému vzdělávání, bezplatné zdravotní péči, zdravé výživě a vhodnému bydlení. Záruka pro děti poskytuje rámec pro strategická zlepšení vnitrostátních politik do roku 2030 (Evropská komise, 2021a).

EVROPSKÝ RÁMEC KVALITY (EQF), který vypracovali odborníci, úředníci a političtí poradci téměř ze všech členských států, definuje pět nejdůležitějších témat v současných politikách EU v oblasti ECEC. Patří mezi ně dostupnost, pracovní síla, učební osnovy, hodnocení a monitorování, finance a řízení. Pro podporu účelu EQF vypracovala organizace International Step by Step Association (ISSA) praktickou příručku pro poskytovatele odborné přípravy v oblasti ECEC (Keulen & Vandekerckhove, 2017).

Žádná ze zemí zahrnutých do tohoto kompendia nesplnila původní **BARCELONSKÉ CÍLE** z roku 2002 týkající se zvýšení účasti dětí mladších tří let v předškolním vzdělávání a péči. V roce 2022 proto Rada tyto státy vyzvala, aby zvýšily účast dětí ze znevýhodněného prostředí, jako jsou Romové, děti z rodin migrantů nebo děti se zdravotním postižením, v programech ECEC, které jsou vysoce kvalitní, cenově dostupné, přístupné a inkluzivní (Rada Evropské unie, 2022).

VNITROSTÁTNÍ POLITIKA

Všechny tři země zahrnuté do tohoto kompendia mají romskou menšinu. V České republice žije 250 000 Romů, což představuje 2 % populace. Na Slovensku žije 500 000 Romů (9 %) a v Maďarsku 700 000 (7 %) (Evropská komise, 2023a). Mnoho Romů žije v sociálně vyloučených oblastech, které se vyznačují vzájemně se ovlivňujícími sociálními problémy, včetně chudoby, nevyhovujícího bydlení a omezeného přístupu k veřejné infrastruktuře, které ohrožují stabilitu každé rodiny. Toto prostředí ztěžuje podporu takového vývoje, který dětem umožňuje prospívat ze sociálního, emocionálního, kognitivního a fyzického hlediska.

Z dostupných údajů vyplývá, že zatímco 95 % dětí v celé EU ve věku od 4 let do věku zahájení základního vzdělávání navštěvuje nějaké předškolní zařízení, u romských dětí je toto procento průměrně o polovinu či více nižší (Rutigliano, 2020).

Navzdory určitému pokroku je školství ve všech třech zemích zahrnutých do tohoto kompendia stále segregované (Fremlova & Ureche, 2011; Gargulák, 2023; Hall et al., 2019; Ivatts, 2013). Rasovou segregaci v České republice a Maďarsku odsoudil ve svých rozsudcích Evropský soud pro lidská práva (D.H. a další proti České republice, 2007; Szolcsán proti Maďarsku, 2023). Na Slovensku segregaci posilují oddělená hřiště a mateřské školy pouze pro romské děti (OSF, 2017).

V České republice hrají dlouhodobě významnou roli při segregaci romských žáků ve zvláštních školách určených pro děti s mentálním postižením a poruchami nepřesné diagnostické postupy (Datalyrics, 2017; Gargulák, 2023). Ačkoli zákony jako například slovenský školský zákon (č. 245/2008) zakazují praktiky segregace a diskriminace, je obtížné je v praxi vymýtit (OSF, 2017). Organizace jako Awen Amencia, česká nezisková organizace zahrnutá v tomto kompendiu, pomáhají situaci zlepšovat.

Již v roce 2011 vyzval UNICEF ve svém pozičním dokumentu k okamžitým opatřením, a to vydáním pokynů k tvorbě programů a politik pro sociální začleňování romských dětí (UNICEF, 2011). Tento dokument poskytl rámec a rozpracoval politické, legislativní, vzdělávací, komunikační a finanční závazky nezbytné k tomu, aby romské děti mohly naplňovat své právo na vzdělání.

Vysoké kvality vzdělávání lze dosáhnout pouze budováním vzdělávacího prostředí zaměřeného na dítě, které klade důraz na celostní přístup k jeho rozvoji. Takové prostředí dětem poskytuje základní dovednosti potřebné ke vzdělávání, umožňuje jim převzít kontrolu nad svým životem a podporuje spravedlnost, rovnost, demokracii, mír a toleranci. Tyto zásady by se měly vztahovat na všechny služby související s předškolním vzděláváním a péčí.

PODLE NÁVRHU UNICEF (2011) BY VZDĚLÁVACÍ PROSTŘEDÍ ZAMĚŘENÉ NA DÍTĚ MĚLO:

začleňovat všechny děti, zejména romské děti, děti se zdravotním postižením a další zranitelné skupiny dětí

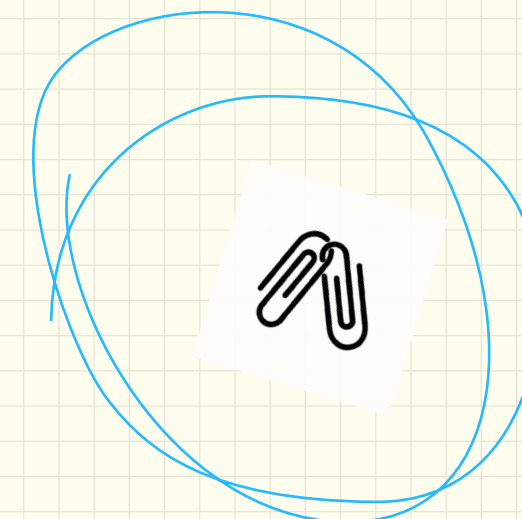
nabízet kvalitní výukové a učební procesy

poskytovat dětem bezpečné, zdravé a chráněné prostředí, kde mohou volně a bez obav vyjadřovat své názory a hodnoty

zohledňovat genderové hledisko a podporovat genderovou rovnost

podporovat účast zúčastněných stran – dětí, rodin, komunit – ve všech aspektech ECEC

Následující oddíl čerpá ze sekundárního výzkumu a informací od partnerů o třech prioritních oblastech: integrace služeb ECEC, vnitrostátní přístup k inkluzi a celostní rozvoj dítěte.

ČESKÁ REPUBLIKA

Služby předškolního vzdělávání v České republice existují ve dvou formách: dětské skupiny a mateřské školy. Spravuje je vícero orgánů, což způsobuje na vnitrostátní úrovni roztržitost služeb.

Partnerské organizace uvádějí, že vnitrostátní strategie byly dobře zpracované teoreticky, ale jejich provádění, zejména v oblasti vzdělávání, je problematické. Česká republika má decentralizovanou správu vzdělávacího systému, která se opírá o další sektory včetně zdravotnictví. Mezirezortní komunikace je však slabá. Mezi další překážky bránící úspěšné integraci služeb a inkluzi patří nesystematické financování a nedostatek přesných údajů, které by poukazovaly na nejnaléhavější nedostatky ve službách.

Od roku 2020 spolupracují neziskové organizace v celorepublikovém sdružení **Platforma pro včasnou péči**. Platforma prací napříč odvětvími usiluje o inkluzivní ECEC a pomáhá zúčastněným organizacím vyvíjet nástroje pro hodnocení efektivity jejich současné práce a sledování průběhu vzdělávání dětí.

Kapacita předškolního vzdělávání zůstává jak v malých obcích, tak ve velkých městech stále nedostatečná. Toto téma není politickou prioritou a chybí nástroje systémového financování. Český školský zákon (č. 561/2004 Sb.) „uvádí, že předškolní vzdělávání by mělo poskytovat podporu a pomoc při vzdělávání rodičům i dětem“ (OECD, 2006). Často tomu tak ale není.

Problémem, který zasahuje mnoho rodin žijících v chudobě, je vysoký počet exekucí. Ve čtyřech nejvíce postižených **regionech** čelí exekuci majetku kvůli dluhům každý desátý člověk. Eurotopia, jedna z uvedených organizací, tento problém řeší poskytováním právního dluhového poradenství.

SLOVENSKO

Ani na Slovensku nejsou služby ECEC dobře integrovány. Vzhledem k nízkým investicím do ECEC země zaostává za cíli EU pro rok 2020 v oblasti předškolního vzdělávání dětí. Nedostupnost předškolního vzdělávání a péče je nejmarkantnější u dětí ze znevýhodněného prostředí (Roma Early Childhood Inclusion, 2017). Ačkoli Slovensko stále zaostává za průměrem EU, účast na předškolním vzdělávání se zlepšila ze 72,2 % v roce 2015 na 78,1 % v roce 2020 (Evropská komise, 2022).

Služby ECEC na Slovensku zahrnují jesle pro děti mladší tří let a mateřské školy pro děti ve věku od tří do šesti let. Jesle jsou řízeny Ministerstvem práce, sociálních věcí a rodiny. Mateřské školy, které nabízejí jak vzdělávání, tak péči, spravuje Ministerstvo školství, vědy, výzkumu a sportu.

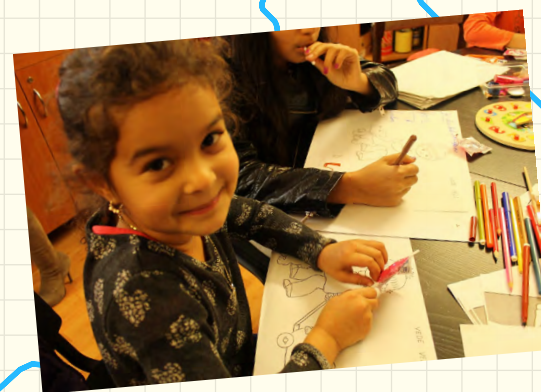
Mateřské školy navštěvuje 94 % slovenských dětí. Skutečnost, že jsou jesle a školky řízeny různými politickými orgány, opět přispívá k roztržitosti služeb. Ta vystavuje každé dítě riziku komplikací při vzdělávání, což je obzvláště relevantní v případě dětí vyrůstajících v náročných podmínkách, jako je většina romských dětí.

MAĎARSKO

Maďarská vláda v zásadě vypracovala řadu strategií týkajících se začleňování, mezirezortní spolupráce služeb ECEC a celostního přístupu k rozvoji dítěte (Evropská komise, 2023b). Maďarská opatření v oblasti ECEC zahrnují zvýšení počtu dostupných míst v jeslích a mateřských školách pro marginalizované a znevýhodněné děti. Je zavedeno specifické pravidlo, které zajišťuje nižší počet dětí ve třídě, pokud je v ní přítomno dítě se speciálními potřebami. Aby byla zajištěna mezirezortní spolupráce a všestranný rozvoj dítěte, doporučuje se také zdravotnickým pracovníkům, aby úzce spolupracovali s učiteli/zaměstnanci mateřských škol a sociálními pracovníky. V roce 2015 byl snížen povinný věk pro nástup do mateřské školy z pěti na tři roky.

Praxe však ukazuje jiný obrázek. V zemi není dostatek odborníků, kteří by zajistili hladkou a účinnou spolupráci mezi jednotlivými odvětvími ECEC. Vysoké kvalitní služby ECEC jsou obvykle dostupné pouze rodinám ze střední třídy. Deklarovaná snaha o inkluzi v praxi často není reflektována. 21 % romských dětí v Maďarsku se socializuje v romských předškolních zařízeních, což přispívá k další polarizaci společenské atmosféry v zemi (Evropská komise, 2021b). 29 % místních samospráv navíc v oblastech obývaných romskou většinou ani mateřské školy nemá (Evropská komise, 2021b).

ČESKÁ REPUBLIKA

PODPŮRNÁ SKUPINA ORGANIZACE EUROTOPIA PRO NASTÁVAJÍCÍ MATKY

PODPORA RODIČŮ

SOCIÁLNÍ OCHRANA

11 MATEK PRAVIDELNĚ NAVŠTĚVUJÍCÍCH KLUBY

AMBULANTNÍ PODPORA 99 PĚSTOUNSKÝCH RODIN

- 1 Jeseník
- 2 Bruntál
- 3 Krnov
- 4 Opava

Eurotopia je nezisková organizace založená v roce 2000 v nejvýchodnější části České republiky. Region je postižen mnoha strukturálními problémy, včetně nedostatku pracovních příležitostí, vysokého počtu zabavených nemovitostí v důsledku dluhů a vysoké míry chudoby obecně. Eurotopia se zaměřuje na rodiny zasažené sociálním vyloučením, které často žijí v nejistých podmínkách.

INTERVENCE ORGANIZACE EUROTOPIA SE ZAMĚŘUJÍ NA:

zvyšování rodičovských dovedností matek a podporu zdravé výchovy dětí

poskytování komplexní sociální a psychologické podpory matkám s cílem pomoci jim přizpůsobit se své celkové sociálně-ekonomické situaci

NEZISKOVÁ ORGANIZACE POSKYTUJE KOMPLEXNÍ PODPORU RODINÁM JIŽ OD OKAMŽIKU TĚHOTENSTVÍ MATEK

Základem programu Eurotopia pro rodiny v krizi je Klub pro nastávající maminky a Klub pro rodiče s dětmi. Většina klientů pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí, například vyrůstali v dětských domovech či jejich život ovlivnily další okolnosti, které pozitivní výchovu dětí ztěžují. Někteří mají za sebou týrání ze strany partnera, jiní se zotavují z vážných psychických problémů. Většina klientů přichází z místního přechodného domova pro matky samoživitelky, který programy doporučuje.

Klub pro nastávající maminky v současné době navštěvuje šest žen, které se scházejí jednou týdně.

MAMINKY SPOLEČNĚ UVAŽUJÍ O TĚHOTENSTVÍ, PŘIPRAVUJÍ SE NA PÉČI O DĚTI, UČÍ SE, JAK MIMINKO MASÍROVAT, NAVŠTĚVUJÍ EXTERNÍ PŘEDNÁŠKY O DŮSLEDKÁCH KOUŘENÍ A PITÍ ALKOHOLU A SETKÁVAJÍ SE S DULOUBOU.

Klub pro rodiče s dětmi v současné době navštěvuje pět matek samoživitelek. Maminky si v něm obohacují repertoár aktivit, které se svými dětmi rády dělají. V konečném důsledku si budují podpůrnou skupinu, v jejímž rámci si maminky rády navzájem pomohou i nezávisle na poskytovaných službách.

Při modelování svých sociálních a psychologických služeb se Eurotopia opírá o satirovskou transformační systemickou terapii (Hagen & Sabey, 2019). Sociální pracovníci jsou také vyškoleni ve waldorfské pedagogice (Schmitt–Stegmann, 1997). Jiní jsou vyškoleni v australském programu Triple P, který podporuje rodičovské dovednosti a nestresující výchovu. Je prokázáno, že program Triple P snižuje problémy s chováním dětí (Thomas et al., 2007).

Eurotopia řeší případy na základě posouzení individuálních potřeb. Je-li potřeba zapojení externích služeb, mohou být využity v době přítomnosti klienta. Organizace usiluje o vytvoření bezpečného prostředí, kde se matky cítí respektovány, bez zbytečného povýšeného přístupu nebo kontroly.

Jak říká Petra Večerková, ředitelka organizace Eurotopia, řada jejích klientů „propadla“ sociální záchranou sítí. Organizace se snaží řešit situaci klienta komplexně.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Eurotopia ve spolupráci s Platformou pro včasnou péči podniká kroky k měření efektivity pomocí individuálním klientům. Hodnocení obou programů je omezeno na standardní záznamy prováděné sociálními pracovníky: zaznamenávají docházku a popisují realizované aktivity.

Petra Večerková pozoruje u klientů synergický efekt: když členové jedné ze skupin zaznamenají, že nově nabyté dovednosti jim pomáhají zvládat nečekané situace při výchově dětí, začnou se zajímat o další programy, které organizace nabízí.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

VELKOU VÝZVOU JE NEDOSTATEČNÁ INTEGRACE SLUŽEB PRO RODINY V KRIZI.

Spolupráce mezi neziskovými organizacemi poskytujícími sociální péči, základními školami a dalšími relevantními aktéry je často omezená. Podpora neziskového sektoru v regionu je nestálá. Nepředvídatelnost finanční podpory programů neziskových organizací ohrožuje jejich pokračování. Nezisková organizace se proto snaží propagovat udržitelnější způsoby podpory rodin prostřednictvím prosazování politiky a networkingu s obecními úřady a právníky.

Další výzvou je zajistit motivaci klientů k nepřetržité účasti na programech. Sociální pracovníci musí nejen ovládat klinické znalosti, ale také umět používat měkké dovednosti.

VZHLEDEM K TOMU, ŽE MNOHO KLIENTŮ ČELÍ EXEKUCÍM, EUROTOPIA POSKYTUJE TAKÉ PRÁVNÍ DLUHOVÉ PORADENSTVÍ.

DĚTSKÁ SKUPINA TOSÁRKA

3-6 LET

SKUPINY Z RŮZNÝCH PROSTŘEDÍ

DENNÍ PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

12 DĚTÍ POD VEDENÍM DVOU
VYCHOVATELŮ A JEDNOHO
PEDAGOGICKÉHO PRACOVNÍKA
V PRAŽSKÉ SKUPINĚ

- 1 Slaný
- 2 Praha

Organizace **Tosara** poskytuje od roku 2005 inkluzivní prostředí pro rozvoj, vzdělávání a volný čas dětí, mládeže a rodin ve Slaném, městě s 20 000 obyvateli. V roce 2022 Tosara přesunula některé služby do Prahy. Nezisková organizace se zaměřuje na děti se speciálními vzdělávacími potřebami a sociálně a ekonomicky znevýhodněné děti. Jejím cílem je pomoci dětem získat rovný přístup ke vzdělání a rovné příležitosti k úspěchu v životě.

Přestože jsou všechny děti formálně povinny účastnit se předškolního vzdělávání alespoň po dobu jednoho roku, mateřské školy nemají nedostatečnou kapacitu. Navíc obvykle preferují děti rodičů, kteří mají v dané lokalitě trvalé bydliště. Pro rodiny bez trvalého bydliště nebo azylu proto programy jako Dětská skupina Tosárka nabízejí nejlepší alternativu ke klasické mateřské škole. Program je určen dětem ve věku 3–6 let.

Původní program ve Slaném se zaměřoval na děti ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Jednalo se o velkou skupinu romských dětí, které nemohly navštěvovat mateřskou školu, protože jejich rodiče v místě neměli formální trvalé bydliště. Postupem času pracovníci Tosary zjistili, že nestačí soustředit se pouze na kognitivní vývoj dětí, protože to neřeší problém sociálního vyloučení, jemuž romské děti čelí. Nedostatek kontaktu s neromskými dětmi ovlivňoval začleňování romských dětí do základních škol již od prvního ročníku. To je jedním z důvodů, proč dnešní pražská skupina Tosárka přijímá děti ze všech prostředí.

Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování se skládá ze 14 nástrojů – sad úkolů na papíře pro třídy, skupiny nebo jednotlivce. Každá sada úkolů zlepšuje různé kognitivní dovednosti (The Feuerstein Institute, 2023). Klíčem je individualizovaný přístup, který umožňuje učitelům přizpůsobit se vývojovému potenciálu daného dítěte.

Pražská skupina Tosárka těží ze své malé velikosti. V současné době do ní dochází sedm dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí, jedno dítě se speciálními potřebami a čtyři neromské děti. Dětskou skupinu vedou dva vychovatelé a jeden pedagogický pracovník. Probíhá každý den od 8:00 do 15:00. Tosara nabízí nízkoprahový přístup – je dostupná také rodinám, které si její služby nemohou dovolit. Náklady pro rodiny z neznevýhodněného prostředí činí 4 500 Kč měsíčně.

SKUPINA TOSÁRKA SE ŘÍDÍ PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMEM STANOVENÝM MINISTERSTVEM ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY A VYUŽÍVÁ DVĚ SPECIFICKÉ METODY:

Metoda Grunnlaget byla původně vyvinuta pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale těží z ní všechny děti. Spočívá v tom, že se děti nejprve učí uchopit abstraktní kategorie a základní pojmy, jako je barva, číslo nebo tvar, a následně mezi těmito pojmy hledají rozdíly a podobnosti. Metoda rozvíjí jazykové dovednosti a způsoby myšlení, které jsou nezbytné pro schopnost dětí učit se (Člověk v tísni, 2017).

METODY MAJÍ PODLE ŘEDITELKY TOSARY JANY REJŽKOVÉ SVŮJ VÝZNAM, ALE ROZHODUJÍCÍ JE OTEVŘENOST PEDAGOGA A JEHO OCHOTA ZAPOJIT DĚTI ZE SOCIOEKONOMICKY ZNEVÝHODNĚNÉHO PROSTŘEDÍ NEBO SE SPECIÁLNÍMI POTŘEBAMI.

Při práci s dětmi a rodiči se Tosara řídí přístupem „Respektovat a být respektován“ (Respektovat a být respektován, 2023). Jana Rejžková zdůrazňuje, že tento přístup účinně ovlivňuje postoje rodičů. Spolu s individuálním přístupem dosahuje toho, že si Dětská skupina Tosara získává důvěru rodičů i dětí. Tím se program odlišuje od mnoha českých mateřských škol a dětských skupin. Umožňuje rodinám, aby se cítily přijímány a byly hrdé na své úspěchy, což je něco, na co rodiny ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí nejsou zvyklé.

HODNOCENÍ DOPADŮ

SPOJENÍ DĚTÍ ZE SOCIOEKONOMICKY ZNEVÝHODNĚNÝCH RODIN S DĚTMI Z BĚŽNÉ POPULACE JE PŘÍNOSEM PRO OBĚ STRANY, DODÁVÁ JANA REJŽKOVÁ.

U socioekonomicky znevýhodněných dětí se zlepšují zejména jazykové a komunikační dovednosti. U dětí z běžné populace se nejvíce rozvíjejí dovednosti týmové práce. Děti i rodiče si zvykají na to, že jsou součástí různorodé skupiny, jejíž členové mají různé zázemí a potřeby. Tento přístup usnadňuje plynulejší přechod do dalších úrovní vzdělávání.

Strukturované evaluační metody jsou vyvíjeny ve spolupráci s [Platformou pro včasnou péči](#).

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Organizace, jako je Tosara, slouží především dětem, kteří nemají přístup k veřejnému předškolnímu systému – i ony však musí splňovat formální požadavky, které se mohou pro dítě stát další překážkou dostupnosti služeb. Jako příklad uvádí Jana Rejžková případ rodiny z Ústí nad Labem, která v Praze nenašla pediatra, aby jí mohl potvrdit, že jejich dítě může dětskou skupinu navštěvovat. Další otázkou je předvídatelnost financování. Veřejné financování je založeno na pravidelné docházce dětí. Rodiny ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí však někdy s pravidelnou docházkou bojují.

ABY POMOHLA ŘEŠIT SYSTÉMOVÉ PROBLÉMY V OBLASTI ECEC, SPOLUPRACUJE TOSARA SE ZÁSTUPCI OBCE, NEZISKOVÝMI ORGANIZACEMI PŮSOBÍCÍMI V MĚSTSKÉ ČÁSTI A PLATFORMOU PRO VČASNOU PÉČI.

Úředníci z městské části pořádají pravidelná setkání na téma potřeb neziskových organizací působících v oblasti ECEC a příslušných zainteresovaných stran působících v městské části. „Zjistili jsme, že jako jednotlivá organizace toho sami moc nezmůžeme, proto je dobré se propojit s dalšími organizacemi a prosazovat změny zákonů společně,“ říká Jana Rejžková.

DĚTSKÁ SKUPINA SPOLKU ECCE HOMO

PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ NA ZKRÁCENÝ ČAS

PODPORA RODIČŮ

SKUPINY Z RZNÝCH PROSTŘEDÍ

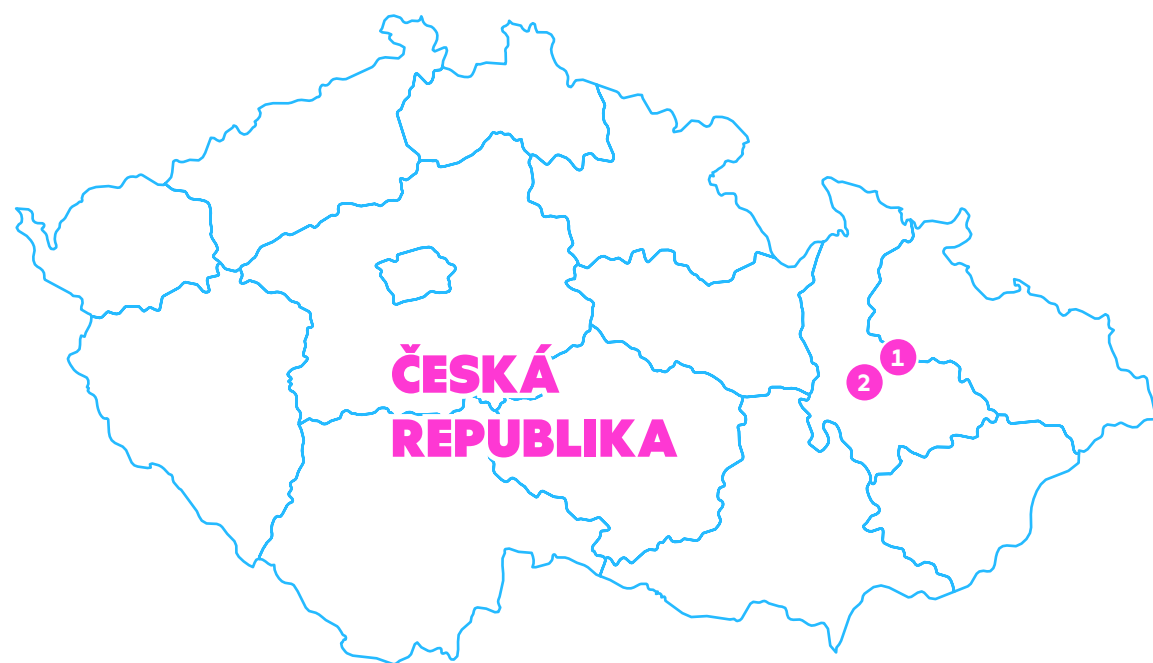
3-6 LET

SOCIÁLNÍ OCHRANA

36 DĚTÍ VE VĚKU 1-4 ROKY
ZAPOJENÝCH DO
DĚTSKÝCH SKUPIN

24 DĚTÍ ZAPOJENÝCH
DO PŘEDŠKOLNÍHO
PROGRAMU

- 1 Moravský Beroun
- 2 Šternberk

Spolek **Ecce Homo Šternberk** byl založen v roce 1996. Původně nabízel speciálně pedagogické poradenství a aktivity pro osoby se zdravotním postižením – pořádal výlety a různé sportovní a kulturní akce. V roce 2008 nezisková organizace založila v Moravském Berouně volnočasové centrum pro rodiny a mládež. Od roku 2017 nabízí Ecce Homo dětské skupiny, sociálně-právní ochranu dětí, doučovací klub, volnočasové tábory, aktivity pro děti se zdravotním postižením, podporu rodin a podporu zaměstnanosti. Sociální služby jsou zacíleny především na rodiče; dětem jsou poskytovány vzdělávací služby a volnočasové programy.

OD ROKU 2022 POSKYTUJE SPOLEK ECCE HOMO VE ŠTERNBERKU POMOC TAKÉ UKRAJINSKÉ KOMUNITĚ, KTERÉ NABÍZÍ DĚTSKOU SKUPINU S UKRAJINSKOU CHŮVOU.

Město Moravský Beroun leží v kopcovité oblasti. Samotné město má asi 3 000 obyvatel. Deset procent z nich je romského původu. Kraj se potýká s řadou sociálních problémů: nedostatečným přístupem ke kvalitnímu vzdělání, trhu práce, dopravě a zdravotní péči – chybí pediatři i logopedi. Bydlení je levné, ale nekvalitní.

V roce 2012 oslavil spolek Ecce Homo uzavření místní speciální školy. Žáky školy byli převážně Romové a nízká úroveň vzdělání ovlivňovala jejich budoucí šance na pracovním trhu. Cílem neziskové organizace je podporovat zdravý vývoj dětí a připravovat je na budoucí školní docházku. Toho dosahuje prostřednictvím dvou svých služeb: dětské skupiny a doučovacího klubu. Dětská skupina je určena pro děti ve věku od 1 do 4 let, ve skupině je šest dětí a dva vychovatelé. Doučovací klub je určen pro děti předškolního věku. Obě služby jsou poskytovány romským i neromským dětem.

Práce s dětmi probíhá podle pevně stanovených osnov. Hlavním cílem je pomoci dětem zvládnout základní vývojové a vědomostní úkoly odpovídající jejich předškolnímu věku. Využívá k tomu metodu *Otevřené dialogy* (2023). Organizace neprovádí žádnou diagnostickou práci, ale pokud se vyškolení vychovatelé setkají u dětí s vývojovými problémy, povzbuzují rodiče, aby vyhledali odbornou péči. Nejčastěji jsou tímto způsobem zaznamenány zejména řečové a jazykové problémy.

Faktorem přispívajícím k úspěchu organizace je nízkoprahovost jejích programů. Služby jsou v Moravském Berouně poskytovány zdarma. Vstup do dětské skupiny však vyžaduje prokázání vazby rodičů na trh práce. Dětské skupiny probíhají od 8:00 do 16:30. Rodiče platí pouze 63 Kč za stravu. Ve Šternberku si rodiče za školku připlatí 2 300 Kč měsíčně.

Vychovatelé pomáhají dětem zlepšit hygienické návyky, přizpůsobit se skupině, regulovat vlastní emoce a řešit konflikty. Pokud je identifikován sociální problém, lektoři předávají informace sociálním pracovníkům. Ředitelka spolku Ecce Homo Pavlína Kráčmarová podotýká, že přijetí dětí do školky mimo jiné pomáhá na několik hodin denně ulevit matkám, které mohou čas využít například k hledání zaměstnání. Nezisková organizace spolupracuje s obcemi, OSPODem a Úřadem práce. Účelem kombinace různých služeb je působit na rodinu jako celek.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Spolek Ecce Homo v současné době neshromažďuje data, která by ověřovala dopad jeho služeb. Podle Pavlína Kráčmarové je vzhledem ke špatné sociální situaci v regionu zásadní každý jednotlivec, který může díky službám spolku žít lepší život. Výsledky se dostávají v dlouhodobém horizontu. Rodiče oceňují flexibilitu spolku a individuální přístup.

Prostřednictvím programů pro děti ukazuje spolek rodičům, jak se svými dětmi pracovat a jak je rozvíjet. Na základě přátelského přístupu tak formuje rodičovské dovednosti svých klientů.

**ZAMĚSTNÁVÁNÍM
LIDÍ, KTERÍ MAJÍ
PROBLÉM UPLATNIT
SE NA PRACOVNÍM
TRHU, PODPORUJE
SPOLEK ECCE HOMO
POZITIVNÍ PŘÍKLADY
V KOMUNITĚ.**

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Organizace se potýká se strukturálními problémy regionu, které je obtížné ovlivnit, jako je například celkový nedostatek pracovních míst. Ecce Homo poskytuje rodičům kariérní poradenství. Opakovaně také realizuje projekty na podporu zaměstnanosti, kdy lidi zapojuje na šest měsíců do práce. Tato šestiměsíční pracovní zkušenost je následně důležitým faktorem při hledání dalšího zaměstnání.

Zadruhé musí organizace bojovat s finančními problémy. Děti nemohou dětskou skupinu a doučovací klub navštěvovat pravidelně, protože nefunguje každodenně – důvodem je právě nedostatek finančních prostředků. Pavlína Kráčmarová se domnívá, že pokud by služba byla poskytována na denní bázi, návštěvnost by byla vyšší. Ať tak či onak, řešením není zvyšovat školné, protože to by jen zvýšilo bariéru dostupnosti pro rodiče.

Třídy v současné době využívají ke komunikaci facebookové platformy, ovšem nejúčinnější je osobní komunikace s rodiči, zejména v případě, že jsou delší dobu nepřítomni.

KLÍČEM K ÚSPĚCHU JE PODLE PAVLÍNY KRÁČMAROVÉ LASKAVÝ PŘÍSTUP, PROJEVENÍ ZÁJMU A NAVÁZÁNÍ DOBRÝCH VZTAHŮ S RODINAMI.

Neziskové organizaci se daří udržovat nízkou fluktuaci zaměstnanců. Přestože zaměstnávání lidí, kteří jsou na pracovním trhu znevýhodněni, by mohlo potenciálně představovat potíže, zdá se, že respekt a vstřícnost k jejich specifickým vedle k vysoké spokojenosti zaměstnanců.

ÚSILÍ O DESEGREGACI ŠKOL ORGANIZACE AWEN AMENCA

ADVOKACIE

PORADENSTVÍ

VÍCE NEŽ 1 500 ROMSKÝCH
DĚTÍ ZAPSANÝCH DO
NESEGREGOVANÝCH ŠKOL

1 Ostrava

Nezisková organizace **Awen Amenca**, působící od roku 2013 v Ostravě, se věnuje řešení dlouhodobé diskriminace a segregace, které čelí romské děti v mateřských a základních školách. Posláním organizace je pomáhat romským rodičům orientovat se ve vzdělávacím systému, prosazovat práva svých dětí a zajistit jim přístup ke kvalitnímu vzdělání.

V letech, kdy se organizace formovala, její zakladatelé vyhodnotili situaci a dospěli k závěru, že několik škol v Ostravě je do velké míry segregovaných. Mnohé z těchto institucí byly bývalé „zvláštní školy“ s neúměrně vysokým počtem romských žáků a méně kvalitními učebními osnovami.

NAVZDORY ROZSUDKU EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA Z ROKU 2007, PODLE NĚHOŽ TATO PRAXE PŘEDSTAVUJE NEPŘÍMOU DISKRIMINACI A KTERÝ NAŘÍDIL RESTRUKTURALIZACI TĚCHTO ŠKOL, SE PROBLÉMY STOJÍCÍ ZA SEGREGACÍ ZÁSADNĚ NEZMĚNILY.

To samé platí, co se týče rozdílů ve vzdělávání.

Organizace Awen Amenca působí především v ostravských městských obvodech Přívoz a Vítkovice, které jsou segregací ve školách výrazně zasaženy. Jak vyplývá z výzkumu organizace, na těchto školách je vyšší výskyt absencí, šikany a jejich žáci vykazují nižší míru spokojenosti se školní docházkou ve srovnání s běžnými školami. Segregované školství snižuje pravděpodobnost, že žáci budou ve vzdělávání pokračovat i po ukončení základní školy a že uspějí na pracovním trhu. Tím udržuje problém sociálního vyloučení a posiluje mezigenerační cyklus chudoby.

Hlavním cílem neziskové organizace je prolomit bariéry, které brání romským dětem v přístupu ke kvalitnímu vzdělání. Snaží se posílit postavení romské komunity tím, že jí poskytne dostatečné znalosti a nástroje, aby mohla činit informovaná rozhodnutí o vzdělávání svých dětí. V rámci přirozeného vývoje své činnosti se organizace zapojila i do právních sporů a hájení zájmů klientů. Slouží také jako prostředník, který usnadňuje komunikaci a spolupráci mezi rodiči, školami a místní samosprávou.

Teoretický rámec, kterým se organizace řídí, je zakořeněn v přístupu nazvaném „Vedení, organizace a akce: řízení změn“, který vznikl na Harvard Kennedy School, kde jeden ze zakladatelů studoval komunitní organizaci pod vedením profesora Marshalla Ganzeho. Tento přístup zkoumá možnosti řízení, veřejného narativu, budování vztahů, strategií nebo akcí s hlavním cílem organizovat komunity za účelem dosažení změn (Harvard Kennedy School, 2023). Awen Amenca rámec přizpůsobila kontextu sociálně vyloučených lokalit v Ostravě.

PŘÍSTUP ORGANIZACE ZAČÍNÁ NAVÁZÁNÍM KONTAKTU S KOMUNITOU A ROZVÍJENÍM VEDOUČÍCH ROLÍ, ČASTO ZAPOJENÍM OCHOTNÉHO ROMSKÉHO RODIČE, KTERÝ KOMUNITU ZNÁ DO HLOUBKY A DOBROVOLNĚ SE TĚTO ROLE UJME.

Skrze tuto podporu místních vedoucích představitelů a zlepšování jejich dovedností Awen Amenca usiluje o vytvoření sítě sebevědomých romských zástupců, kteří budou schopni pracovat nezávisle a mobilizovat ostatní v rámci komunity. Komunitní aktivity, jako jsou semináře, se konají pravidelně, ale bez pevného rozvrhu. Organizace funguje dynamicky, aktivně spolupracuje s komunitou na identifikaci a řešení problémů a zároveň zdůrazňuje důležitost transparentnosti a partnerského přístupu.

HODNOCENÍ DOPADŮ

I PŘES ABSENCI STANDARDIZOVANÉHO SYSTÉMU HODNOCENÍ LZE ÚČINNOST PŘÍSTUPU NEZISKOVÉ ORGANIZACE PROKÁZAT:

Organizace pomohla prostřednictvím cílených kampaní zapsat více než 1 500 romských dětí do nesegregovaných škol, jak zdůrazňuje její spoluzakladatel Miroslav Klempár.

Awen Amenca podpořila stěžovatele v soudním sporu, v němž Okresní soud rozhodl, že Základní škola Pěší v Ostravě diskriminovala dva romské předškoláky tím, že je v roce 2014 odmítla přijmout do první třídy. Na základě tohoto rozsudku vydal veřejný ochránce práv nová doporučení pro školy týkající se přijímacích zkoušek.

AWEN AMENCA SE SNAŽÍ SLEDOVAT WELLBEING A STUDIJNÍ POKROK TĚCHTO DĚTÍ. MEZI UKAZATELE, KTERÉ SLEDUJE, PATŘÍ ABSENCE A ŠIKANA.

Informace jsou shromažďovány, i když ne systematicky, od všech relevantních stran (rodiče, učitelé, ředitelé, okresní samospráva). V současné době má Awen Amenca v úmyslu vyhodnotit vzdělávací pokroky počáteční skupiny 38 romských žáků zapsaných do nesegregovaných škol na vyšším než základním stupni.

Spolupráce a nezávislé iniciativy vedené romskými vedoucími představiteli často pokračují i následně. Například dvě romské matky, které se v roce 2016/2017 aktivně podílely na kampani zaměřené na zápis do škol v městském obvodu Poruba, ve spolupráci s vedením městského obvodu dále pokračují.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Jednou z hlavních překážek, na které Miroslav Klempár poukazuje, je převládající veřejné mínění o rovnosti romských dětí ve vzdělávání. V posledních letech došlo k výraznému posunu od opomíjení problematiky k zavádění proaktivních opatření shora dolů, což dokládá vytvoření Odboru rovných příležitostí ve školství Ministerstva školství.

V romské komunitě se Awen Amenca setkává s obavami některých rodičů z toho, že by jejich děti mohly být v běžných školách šikanovány. Ke zmírnění těchto obav organizace využívá dny otevřených dveří, kde se rodiče mohou přesvědčit, že učitelé jsou na toto téma dobře připraveni a je pro ně zásadní zajistit bezpečnost dětí.

Aby dopady své práce a metodu komunitního organizování zviditelnila, spolupracuje s dalšími neziskovými organizacemi a účastní se platform, jako je Romano Net nebo Platforma pro včasnou péči. Usiluje také o zlepšení svého veřejného obrazu skrze zapojení do veřejných diskusí o svých aktivitách a sdílení informací, přičemž uznává, že v této oblasti je prostor pro zlepšení.

SPOLEČNOST PRO RANOU PÉČÍ

DOMÁCÍ NÁVŠTĚVY

PORADENSTVÍ

PODPORA RODIČŮ

0-7 LET

90 VYŠKOLENÝCH ZAMĚSTNANCŮ KAŽDOROČNĚ POMŮŽE 900 DĚTEM

- 1 Praha
- 2 Karlovy Vary
- 3 České Budějovice
- 4 Brno

- 5 Olomouc
- 6 Ostrava

Společnost pro ranou péči je nezisková organizace nabízející služby a podporu v oblasti ECEC rodinám s dětmi se zrakovým nebo jiným postižením. Hlavním cílem organizace je zmírňovat dopady zdravotního postižení prostřednictvím komplexní podpory rodiny a rozvoje dítěte a usnadňováním sociálního začleňování do širší komunity. Má sedm poboček s různým zaměřením, které se nacházejí v Praze, Karlových Varech, Českých Budějovicích, Brně, Ostravě a dvě v Olomouci.

V roce 2006 zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách kodifikoval již zavedenou praxi v sociálních službách.

SE VSTUPEM ZÁKONA V ÚČINNOST SE VČASNÁ PÉČE O DĚTI, JEJICHŽ VÝVOJ JE OHROŽEN NEPŘÍZNIVÝM ZDRAVOTNÍM STAVEM NEBO ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM, STALA STÁTEM DEFINOVANOU A GARANTOVANOU SLUŽBOU.

Služba je poskytována zdarma dětem ve věku od 0 do 7 let. Vzhledem k tomu, že specializovaná terénní služba je poskytována přímo v domácnostech rodin, neexistují téměř žádné překážky, které by rodičům bránily v jejím využití.

PRO PŘÍSTUP KE SLUŽBĚ NENÍ NUTNÁ DIAGNÓZA.

Na neziskovou organizaci odkazuje rodiny široké spektrum odborníků. Rodiče ji také mohou kontaktovat sami, pokud se obávají o vývoj svého dítěte. Rodiče dětí se zrakovým postižením se nejčastěji o službě dozvídají od oftalmologů. V případě dětí s mentálním a tělesným postižením je o ní informují dětské psychiatry nebo psychologové.

Pracovníci neziskové organizace navštěvují rodiny ve frekvenci jednou za dva týdny až jednou za tři měsíce. V průměru se návštěva uskutečňuje jednou za měsíc. Službu lze využívat od okamžiku, kdy je dítě identifikováno jako vývojově ohrožené nebo zdravotně postižené, až do sedmi let dítěte. Nezisková organizace pomáhá shánět pomůcky, propojovat rodiny mezi sebou a organizuje pro rodiny pobyty.

Příkladem poskytované služby je pomoc dětem s oční vadou zvanou strabismus. Poradce může pomoci se začleňováním, informovat rodiče o tom, jaké služby jsou pro ně k dispozici, a být jim nápomocný, co se týče léčby. Podle slov ředitelky neziskové organizace Jitky Barlové se míra výskytu zrakových postižení snižuje. Připisuje to rostoucím zkušenostem lékařů a modernějším technologiím, které snižují incidenci nehod ovlivňujících zrak po porodu, jako je retinopatie způsobená podáváním nadměrných koncentrací kyslíku u předčasně narozených dětí. V poslední době se zvýšil počet dětí s těžkým kombinovaným postižením, o které se nezisková organizace stará.

Společnost pro ranou péči si zakládá na vysoké odbornosti multidisciplinárních týmů sociálních pracovníků, speciálních pedagogů, psychologů, fyzioterapeutů a dalších odborníků. Využívá na důkazech založené metody vhodné pro konkrétní dítě patřící z konkrétní cílové skupiny. Pro děti se zrakovým postižením využívá programy zrakové stimulace. U dětí s poruchou autistického spektra používá metodu *alternativní a augmentativní komunikace* (AAC; American Speech-Language-Hearing Association, 2023), *konkrétní části programu TEACCH* (UNC School of Medicine, 2023) nebo *terapii prostřednictvím aplikované behaviorální analýzy* (ABA; Autism Speaks, 2023). Mezi další metody patří *senzorická integrace* (American Academy of Pediatrics, 2023) nebo *bazální stimulace* (Fröhlich, 1991) v případě paliativní péče. Při práci s rodiči je kladen důraz na aktivní naslouchání.

V závislosti na stavu dítěte se liší i proces screeningu a výběru dětí pro další služby ECEC. V případě předčasně narozených dětí se nezisková organizace ve spolupráci s neonatologem snaží identifikovat rizikové děti ihned po narození. Přibližně u 10 % těchto dětí je služba doporučena. V případech poruchy autistického spektra jsou ohrožené děti identifikovány později a organizace je zapojuje ve věku kolem 3 nebo 4 let.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Od svého založení v 90. letech 20. století tato nezisková organizace podpořila tisíce rodin. 90 vyškolených zaměstnanců organizace se každoročně stará o 900 dětí z 800 rodin. Například v Karlových Varech pomáhá pět pracovníků 90 rodinám. V Praze sedm pracovníků podporuje 110 rodin.

K vyhodnocení výsledků využívá organizace elektronickou dokumentaci, která eviduje počet poskytnutých osobních a telefonických intervencí, dobu poskytování služeb, věk a pohlaví dětí. Výsledky jsou analyzovány a některé z nich jsou zveřejněny na webových stránkách organizace.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Podle vlastního průzkumu neziskové organizace má 61 % služeb rané péče pořadník s čekací dobou od 30 do 350 dnů. Společnost pro ranou péči usiluje o nulovou čekací dobu, což znamená, že některé pobočky musí velmi rychle reagovat a přizpůsobovat své kapacity. Najímají za tím účelem nové zaměstnance a spolupracují s jinými pobočkami nebo organizacemi.

ZA ÚČELEM VČASNÉHO USPOKOJENÍ POPTÁVKY JE VĚNOVÁNO DODATEČNÉ ÚSILÍ ZÍSKÁVÁNÍ FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ.

Kvůli potížím s veřejným financováním pokrývá nezisková organizace přibližně 30 % svého rozpočtu z projektů a firemních nadací.

V Karlových Varech nezisková organizace pilotně testuje osobní asistenci pro děti, kterou definuje zákon č. 108/2006 Sb. Služba je poskytována zdarma díky spolupráci s regionální správou a nadacemi, jako je [Abakus](#).

Mezi požadavky na služby v jednotlivých regionech jsou významné rozdíly a liší se i přístupy regionálních samospráv, od kterých organizace získává veřejné prostředky. Rozdíly mezi regiony se podle Jitky Barlové prohlubují, což může negativně ovlivnit kvalitu služeb například prodloužením čekací doby.

Další výzva spočívá ve včasné identifikaci ohrožených dětí. Screening se dnes opírá o informovanost zdravotnických odborníků a individuální dohody mezi nemocnicemi a poskytovateli ECEC. Koordinaci ztěžuje řízení sociálních a zdravotních služeb dvěma různými ministerstvy. Organizace však průběžně komunikuje se zástupci ministerstev a hledá řešení zaměřená na potřeby dětí.

Pro organizaci je nesnadné získávat do svých multidisciplinárních týmů zdravotnické odborníky, jako jsou zdravotní sestry. Nekonkurenceschopné platy a absence jasných kariérních plánů pro fyzioterapeuty v podstatě znamenají, že od zdravotnických odborníků se žádá, aby se izolovali od zbytku oboru. Z dlouhodobého hlediska **BY MĚL NOVÝ ZÁKON O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH TYTO PROBLÉMY ŘEŠIT**, včetně celkové nedostatečné spolupráce mezi sociálními a zdravotními službami a rozdílů mezi regiony, pokud jde o cíle služeb i jejich financování.

Aby organizace zajistila udržitelnost svých služeb a možnost jejich přizpůsobení na míru potřebám klientů, vypracovává každé tři až čtyři roky **STRATEGICKÉ PLÁNY** ve třech konkrétních oblastech. První z nich je interní personální strategie, druhá se zaměřuje na podporu odborných znalostí, třetí na vztahy s veřejností a získávání finančních prostředků. Následně pracovníci každoročně vytvářejí akční plány, které zahrnují konkrétní aktivity, plánování kapacit a pravidelné akce, jako je například osvětová kampaň pro veřejnost s názvem „Týden rané péče“.

SLOVENSKO

PROGRAM OMAMA ORGANIZACE CESTA VON

DOMÁCÍ NÁVŠTĚVY

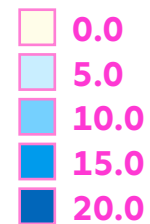
PODPORA RODIČŮ

0-3 ROKY

43 OMAM MÁ NA STAROSTI 900 DĚTÍ, POMÁHÁ JIM PŘI TOM 25 MENTORŮ A 5 SUPERVIZORŮ

Kde se žákům prvních ročníků základních škol nedaří:

Kde působí Omamy: ●

Cesta von je nezisková organizace založená v roce 2018 Pavlem Hricou a Olgou Coulton-Shaw. Oba zakladatelé měli bohaté zkušenosti s generační chudobou, jejím dopadem na komunity a přístupy k jejímu zmírňování. Znepokojovala je zejména situace marginalizovaných romských komunit na Slovensku.

Cesta von typicky pracuje v chudých romských osadách vzdálených od nejbližší infrastruktury (Rochovská & Rusnáková, 2018). Mnoho lidí zde trpí dlouhodobou nezaměstnaností a „9 z 10“ obyvatel žije podle slov Pavla Hricy pod hranicí chudoby. V regionech, kde je Cesta von neaktivnější, 5 až 20 procent dětí propadne už v prvním ročníku základní školy.

Rané dětství je kritickým obdobím vývoje, které do značné míry předpovídá budoucí školní výsledky a riziko předčasného ukončení školní docházky (Anderson et al., 2003). Cesta von proto začala spolupracovat s odborníky na ECEC, aby identifikovali přístupy ke zlepšení kognitivních, jazykových a motorických dovedností dětí. Svůj na míru upravený přístup organizace obohatila i o prvky na důkazech založené metody PlayWisely (PlayWisely, 2023), která klade důraz na psychomotorický vývoj a schopnost vnímat a zpracovávat informace.

Jak popisuje Pavel Hrica: „U metody PlayWisely se předpokládá, že si můžete večer s dítětem v klidu společně sednout, máte co jíst a s čím si hrát, jenže tak tomu často v realitě není. Proto rodičům půjčujeme pomůcky a metodu jsme přizpůsobili tak, aby byla srozumitelnější.“

Základem vlajkového programu organizace je skupina tzv. Omam: žen z místních komunit, které Cesta von zaměstnává. Omamy poskytují hodinové lekce, obvykle v domovech klientů v osadách na okraji měst. Půl hodiny je věnováno hře s dětmi, druhá půlhodina podpoře rodičů. Omamy mají na starosti šest takových návštěv denně. Před zapojením do programu byly Omamy většinou ženy v domácnosti nebo byly nezaměstnané. Obvykle nemají žádné formální vzdělání.

DALŠÍ DŮLEŽITOU POMŮCKOU PRO OMAMY JE APLIKACE VYVINUTÁ CESTOU VON.

Aplikace plánuje každou lekci, nabízí aktivity podle věku dítěte a pomáhá rodičům posoudit jejich vlastní zapojení. Omamy jsou také vybaveny obsáhlým výcvikovým manuálem. Aplikace také Omamě ukazuje dosažené skóre, co se týče konkrétních aspektů lekce, které však není spojeno s žádnými postihy. Jak Omamy nabíraly zkušenosti, začaly se zdokonalovat a spoluvytvářet výcvikový manuál. V roce 2018 zaměstnávala Cesta von čtyři Omamy. Dnes jich je přes 40.

Mentori s každou Omamou pracují dvakrát měsíčně a poskytují jí metodickou zpětnou vazbu. Supervizoři se zabývají komplexnějšími aspekty práce, včetně rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem.

ABY ORGANIZACE OMAMÁM S JEJICH NOVOU NÁROČNOU PRACÍ POMOHLA A ZAJISTILA KVALITU VÝUKY, POSKYTUJE KAŽDÉ OMAMĚ PRAVIDELNOU ZPĚTNOU VAZBU TANDEM SKLÁDAJÍCÍ SE ZE SUPERVIZORA A MENTORA.

VZHLEDEM K TOMU, ŽE RODINY V ROMSKÝCH OSADÁCH ZAŽÍVAJÍ ZVÝŠENÝ STRES, ZAMĚŘUJÍ SE OMAMY NA PROHLUBOVÁNÍ VAZEB A ZDRAVÉ INTERAKCE MEZI RODIČI A DĚTMI.

Zapojení rodičů do plánované péče o děti se prokazatelně zvyšuje s každým dalším rokem účasti v programu.

Zapojením do programu si Omamy zároveň zajišťují stabilní plat. Po pečlivém výběru a vícekolovém náborovém hodnocení procházejí Omamy praktickým školením a ve 3 ze 4 případů jsou přijaty s vyhlídkou zaměstnání na plný úvazek. Tato práce zlepšuje jejich vlastní životní úroveň a pomáhá jim vymanit se z chudoby. Omamy prostřednictvím své vlastní sítě kontaktů zapojují do organizace klienty, kterými může být kdokoli z komunity kromě jejich blízkých rodinných příslušníků.

HODNOCENÍ DOPADŮ

CESTA VON MĚŘÍ SVŮJ DOPAD NA KOMUNITU NĚKOLIK ZPŮSOBY:

Ve spolupráci s Oxfordskou univerzitou měřila efektivitu programu Omama pomocí hodnocení raného dětského vývoje **INTER-NDA**. Výsledky studie, která zahrnovala skupinu zapojenou do programu a kontrolní skupinu dětí z romských osad, ukazují slibný dopad na kognitivní, jazykový a motorický vývoj dětí, které se programu zúčastnily.

Prostřednictvím na míru vytvořené aplikace nastavila systém zpětné vazby k jednotlivým lekcím.

Nejnověji začala měřit dlouhodobý dopad svých intervencí v mateřských školách a v budoucnu plánuje měřit dopad intervencí na základních školách.

Omamy přispívají k rozvoji jazykových dovedností, pozornosti a vytrvalosti. Při hře s dětmi musí být povinně přítomná matka (nebo otec).

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Cesta von čelí třem hlavním výzvám. Tou první je skutečnost, že získat důvěru klientů si musí samy Omamy. **NAPOMÁHÁ JIM V TOM TO, ŽE V KOMUNITĚ SAMY ŽIJÍ. A PROTO CHÁPOU JEJÍ SPECIFIKA.** Zapojení do programu však pro ně může znamenat rychlou změnu jejich role v komunitě. Rodiče dětí může jejich nová role překvapit a vzbudit v nich podezření. Podle Pavla Hricy si však získávají důvěru rodičů velmi rychle díky pozitivním zkušenostem, kdy rodiče vidí, že jiné děti nové aktivity baví.

Druhým problémem jsou rozdíly v motivaci rodin. Někteří rodiče se plánovaných aktivit opakovaně neúčastní. Pokud nízká úroveň spolupráce přetrvává dlouhodobě, snižuje to i motivaci Omam. Proto má organizace soubor základních pravidel, podle nichž se určuje, zda je budoucí spolupráce s rodinou možná. Někdy se rozhodne přestat podporovat problematické rodiny a znovu se zaměřuje na ty, které se zapojují více.

Třetí výzvou je skutečnost, že práce Omam je náročná. V prvních letech u nich obvykle převládá nadšení a chuť se učit. Po pěti letech existence se ale Cesta von u některých zaměstnanců setkala se sníženou motivací a projevy vyhoření. Kromě supervizí a diskuzí s odborníky na téma aktuálních překážek z pohledu pracovníka a jejich možných řešení organizace také proaktivně vytváří příznivější pracovní podmínky. To zahrnuje například dodatečné volno pro Omamy, zejména v létě, kdy je práce v komunitě obecně nejnáročnější.

Zakladatelé založili Cestu von s vizí „vybudovat něco dlouhodobě udržitelného“. Cílové komunity již mají zkušenost s krátkodobými projekty, které trvaly několik let a poté skončily. Cesta von proto nabízí spíše „programy“ než „projekty“. Opírá se o místně vyškolené pracovníky, diverzifikaci fundraisingu, který je zaměřen na individuální dary, a partnerství s klíčovými zúčastněnými stranami. Najímá motivované odborníky, kteří jsou otevření vzdělávání a rozvoji. Cesta von v současné době pracuje na své strategii 2030 a spolupracuje s partnery na usnadnění udržitelných změn v romských komunitách.

PROGRAM AFLATOUN

ŠKOLY DOKORÁN A NADÁCIE OTVORENEJ SPOLOČNOSTI

ODBORNÁ PŘÍPRAVA UČITELŮ

3-14 LET

VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI ŽIVOTNÍCH DOVEDNOSTÍ

TISÍCE DĚTÍ V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH, 65 VYŠKOLENÝCH PEDAGOGŮ VE VÍCE NEŽ 15 MATEŘSKÝCH A ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

- 1 Prešovský kraj
- 2 Košický kraj
- 3 Žilinský kraj
- 4 Banskobystrický kraj
- 5 Nitrianský kraj

Škola dokorán je nezisková organizace, která se věnuje komunitnímu rozvoji a celoživotnímu učení v sociálně znevýhodněných komunitách. Zaměřuje se na rodiny, zejména ty s malými dětmi. Společně s bratislavskou Nadacíí otvorenej spoločnosti (OSF Bratislava), dlouholetým partnerem, hledala program, který by byl přínosem pro marginalizované romské komunity na Slovensku. V roce 2015 ji našla v organizaci Aflatoun International.

Aflatoun je globální nezisková organizace, která ve více než 100 zemích na světě poskytuje sociální a finanční vzdělávání. Spolupracuje s více než 300 partnerskými organizacemi a podpořila již miliony dětí a mladých lidí po celém světě.

UČEBNÍ OSNOVY PROGRAMU AFLATOUN PROSTŘEDNICTVÍM PŘÍSTUPU ZAMĚŘENÉHO NA DÍTĚ UMOŽŇUJÍ DĚTEM A MLADÝM LIDEM POROZUMĚT SAMI SOBĚ, SVÝM PRÁVŮM A POVINNOSTEM A VYBAVUJÍ JE DOVEDNOSTÍ SPRÁVNĚ SI SPOŘIT A HOSPODAŘIT S PENĚŽI (AFLATOUN, 2023).

Toho program dosahuje prostřednictvím specifických učebních osnov pro každou věkovou skupinu: Aflatot (pro děti ve věku 3–6 let), Aflatoun (pro děti ve věku 6–14 let), Aflateen pro dospívající a AflaYouth pro mladé na prahu dospělosti. Škola dokorán a NOS v roce 2015 v šesti zúčastněných mateřských školách začaly zavádět kurikulum Aflatot. Od té doby se program neustále rozrůstá. Dnes je v něm již zapojeno více než 15 mateřských škol. Mezitím Škola dokorán a NOS rozšířily své zaměření i mimo marginalizované komunity s cílem zvýšit sociální a finanční gramotnost všech dětí.

Jak říká koordinátorka projektu Erika Szabóová, důraz na budování finanční gramotnosti již od předškolního věku nařizuje státní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Skvělým příkladem prosazování zájmů je, že Škola dokorán a OSF Bratislava přesvědčily Ministerstvo školství o účinnosti kurikula Aflatot a získaly oficiální podporu ministerstva. To vedlo ke zvýšenému zájmu o program, takže mateřské a základní školy se začaly na OSF a Školu dokorán obracet s tím, že by se rády do programu zapojily.

Program je rozdělen do pěti tematických oblastí, které na sebe navazují (poznej sebe sama, práva a povinnosti, spoření a výdaje, plánování a sestavování rozpočtu, sociální a finanční podnikání). Zpočátku bylo kurikulum Aflatot pro mateřské školy přizpůsobeno i pro použití v 1. až 4. ročníku základních škol. Metoda zahrnuje písničky, básničky a příběhy. V roce 2023 zahájily Škola dokorán a OSF Bratislava pilotní projekt standardní metodiky Aflatoun pro základní školy (děti ve věku 6 až 14 let). Ta využívá při výuce diskuzi a online nástroje. Jak říká Erika Szabóová, na všech úrovních je vždy kladen důraz na dítě a jeho potřeby, aby dítě mohlo plně rozvíjet svůj potenciál.

Škola dokorán a OSF Bratislava doporučují mateřským a základním školám, aby aktivity organizovaly jednou týdně po dobu 45 minut. Některé školy spojují povinné školní aktivity s aktivitami Aflatoun tak, aby se vzájemně doplňovaly. Školy mají při realizaci kurikula Aflatoun značnou volnost. Učitelé uvádějí, že aktivity jsou dostatečně podrobně popsány a mohou být přizpůsobeny například dětem se speciálními potřebami. Koordinátorka programu zmiňuje také význam postavičky Aflatouna, sympatického kresleného maskota, která slouží jako symbol programu.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Účinnost programu Aflatot byla měřena v pilotní fázi a výsledky byly sdíleny s partnery programu Aflatoun. Hodnotitelé u dětí zaznamenali výrazný nárůst schopnosti emoční seberegulace a znalosti svých práv. Data z následných intervencí jsou kvůli pandemii covidu neúplná, ale podle Eriky Szabóové je dopad programu zřejmý.

Učitelé popisují rozdíly v chování dětí, včetně zlepšení emoční regulace a schopnosti vnímat potřeby druhých. Již v předškolním věku zvládnou děti vnímat své vlastní potřeby a hranice. Dokážou samy nakupovat nebo si odepřít potěšení, aby ho mohly mít později. Chápu, že pokud si nekoupí zmrzlinu dvakrát, mohou si místo ní koupit něco jiného.

Koordinátoři vnímají výrazné změny i u rodičů. Rodiče se s takovými aktivitami dříve nesetkali, ale nyní se s dětmi učí a i oni sami si rozvíjejí sociální a finanční dovednosti. Zapojením rodičů také podporuje hlubší spolupráci mezi rodiči a školami. Některí učitelé si s rodiči vytvoří hlubší vztah. To pomáhá rodičům sdílet s učiteli své potřeby a obtíže, včetně zkušeností s diskriminací nebo finančních problémů. Díky vzájemnému respektu se rodiče nebojí na učitele obrátit, když potřebují poradit nebo pomoci.

VZHLEDEM K TOMU, ŽE PROGRAM JE REALIZOVÁN PŘÍMO UČITELI NA ŠKOLÁCH, JE PRVNÍM KROKEM POVINNÉ TŘIDENNÍ LETNÍ ŠKOLENÍ. PŘÍTOMNI JSOU NA NĚM ALEŠPOŇ DVA UČITELÉ, KTERÍ JIŽ PROGRAMEM PROŠLI, ABY MOHLI NOVAČKŮM PŘEDAT ZKUŠENOSTI.

Učitelé, kteří kurz absolvují, mohou školit další kolegy. Po zahájení programu se učitelé jednou za tři měsíce osobně setkávají na schůzkách vedených kolegy, které pořádá jeden z partnerů realizujících program. Kromě toho Škola dokorán a OSF poskytují nepřetržitou podporu při řešení konkrétních problémů jednotlivých škol prostřednictvím online setkání a konzultací. Partneři realizující program využívají ke sdílení nápadů, zkušeností a rad také uzavřenou facebookovou skupinu. Partneři spolupracují i na dalších tématech. Během covidové pandemie se například věnovali tématu hygieny v mateřských školách.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Klíčovou roli při realizaci programu hrají správci škol a obce. Podle Eriky Szabóové je klíčová podpora místní samosprávy, vzájemná důvěra a spolupráce. Zainteresované strany diskutují o budoucím směřování programu na pravidelných schůzkách.

Učitelé přirozeně považují za nejdůležitější dosažení výsledků, které vyžadují formální osnovy. Mnozí z nich také vnímají svou roli při vzdělávání jako tu hlavní. Program Aflatoun zdůrazňuje roli dítěte a jeho potřeby, a tím postoje některých učitelů nabádá ke změně. Každodenní realita v partnerských školách a komunitách se velmi liší. Například v sociálně a ekonomicky nejvíce znevýhodněných oblastech děti vědí, co je lichva, a mají určitou představu o tom, jak jí předcházet. V běžných školách tomu tak není. Učitelé se proto snaží reagovat na každodenní situace v komunitách. Děti v doprovodu učitelů navštěvují obchody s potravinami a učitelé je učí, jak nakupovat.

Škola dokorán a OSF usilují o posílení spolupráce se zástupci regionální správy. Realizační tým je také otevřen spolupráci s dalšími organizacemi působícími v oboru.

SLOVENSKÝ TÝM PROGRAMU AFLATOUN SI KLADE ZA CÍL ZAPOJIT KAŽDÝ ROK MINIMÁLNĚ PĚT NOVÝCH MATEŘSKÝCH ČI ZÁKLADNÍCH ŠKOL.

Program je zdarma a pro zapojené školy nezahrnuje žádné související náklady. V příštích několika letech chtějí Škola dokorán a OSF při realizaci programu využít přístup zaměřený na celou školu: v metodice by tak byli vyškoleni a její principy by ve své každodenní praxi využívali všichni učitelé školy.

CENTRUM VČASNEJ INTERVENČIE KOŠICE

DENNÍ PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

PODPORA RODIČŮ

KONZULTACE

0-7 LET

ŠEST DĚTÍ V PILOTNÍ PŘEDŠKOLNÍ SKUPINĚ PRO DĚTI VE VĚKU 1-4 ROKY

1 Košice

V roce 2015 hledala **SOCIA – Nadácia na podporu sociálnych zmien** regionální partnery pro poskytování intervencí v raném dětství zaměřených na rodinu (FCECI). To v roce 2016 vedlo k založení **Centra včasnej intervencie (CVI)** v Košicích. Posláním CVI je podporovat děti se socioekonomickým znevýhodněním. Dnes patří CVI Košice do sítě osmi center rané intervence v sedmi slovenských krajích: Bratislava, Košice, Trenčín, Žilina, Trnava, Banská Bystrica, Prešov a Lučenec.

Po zavedení FCECI jako sociální služby pro rodiny dětí se zdravotním postižením poskytovatelé této služby zjistili, že obtíže působí přechod z rodinného do předškolního prostředí. Nezisková organizace proto zahájila projekt Alka (2020–2022). Dětem se speciálními potřebami v mateřských a základních školách byli k dispozici vyškolení asistenti – „Alky“. Jejich úkolem bylo pomáhat dětem zvyknout si na školní prostředí. Alky informovaly mateřskou nebo základní školu o speciálních potřebách dítěte a rodinám podávaly zprávy o tom, jakých pokroků jejich dítě dosahuje.

Projekt Alka byl experimentální projekt, který měl otestovat, zda bude dobře sloužit potřebám dětí, rodin, mateřských a základních škol. Přestože zprvu vypadal slibně, nezisková organizace narazila na problémy. V některých školách se sami asistenti stali nástrojem sociálního vyloučení, protože kvůli této pomoci dítě vyčnívalo ze skupiny.

Celkový dosah FCECI neodpovídal aspiracím na systémovou změnu. CVI Košice se rozhodlo zasadit se o nezbytnost podpory v raném dětství mezi veřejnými činiteli a zvýšit informovanost odborníků. Tak se zrodil projekt Prvé kroky. Cílem projektu je šířit dobrou praxi a napomáhat systémové změně v Košicích a okolních regionech.

CVI Košice v tomto projektu využívá teoreticko-metodický přístup a intenzivně konzultuje s odborníky a praktiky ve zdravotnictví. Prosazuje tzv. *biopsychosociální model* (Engel, 1981) jako protiklad k tomu, co vývojová pediatrička Martina Švekušová popisuje jako biomedicínský přístup. Namísto podpory dětí v raném vývoji založené na konkrétní diagnóze, která se omezuje na jedinou oblast, odborníci z CVI zdůrazňují význam zvoleného přístupu.

JINÝMI SLOVY, SPÍŠE NEŽ ABY SE CVI ZAMĚROVALA NA DIAGNÓZU A DEFICITY, PROPAGUJE DŮLEŽITOST IDENTIFIKACE TOHO, JAK PŘEKONÁVAT BARIÉRY, A PRVKŮ, KTERÉ USNADNUJÍ ZDRAVÝ VÝVOJ DÍTĚTE.

Na základě teorie vývojových systémů (Ford & Lerner, 1992) odborníci z CVI Košice tvrdí, že pro úspěšné zlepšení vývoje dítěte

JE NUTNÉ POROZUMĚT NEJEN JEHO VLASTNÍM ZDROJŮM, ALE TAKÉ ZDROJŮM JEHO RODINY A KOMUNITY.

V souladu s cíli Světové zdravotnické organizace, CVI aktivně spolupracuje, pořádá workshopy a setkání s odborníky ze zdravotnictví – pediatry a neonatologů – a také s centry pedagogicko-psychologického poradenství a prevence.

Vizí CVI je, aby odborníci v oblastech zdravotnictví, vzdělávání, práce a sociální péče společně s rodiči proaktivním, vzájemně se doplňujícím a koordinovaným způsobem dětem v prvních 7 letech jejich života zprostředkovávali služby ECEC.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Namísto systematického hodnocení dopadů mladá organizace staví na modelu, který jí umožňuje zkoušet různá řešení a přístupy.

TOTO JSOU JEJÍ SOUČASNÉ AKTIVITY:

Neonatologové poskytují odborné konzultace hlavnímu krajskému lékaři a pravidelně spolupracují s psychology

Pro pediatry a neurology uspořádalo CVI workshopy například o včasném screeningu poruch autistického spektra a také informační kampaň o Centrech včasnej intervencie a možnostech spolupráce

CVI společně s klinickými psychology identifikovalo bariéry v práci klinických psychologů s malými dětmi

Společně s klinickými psychology, logopedy a fyzioterapeuty vytvořilo CVI odbornou pracovní skupinu

Společně s centry pedagogicko-psychologického poradenství a prevence pořádá CVI workshopy o ECEC a konceptech, jako je biopsychosociální model

Společně se soukromou poradnou pro děti, která je partnerskou organizací, sdílí CVI poznatky o způsobech práce s dětmi do pěti let

VÝZVY A ŘEŠENÍ

VÝZNAMNOU VÝZVOU JE PŘETRVÁVÁNÍ ÚZKÝCH KONCEPCÍ RANÉHO VÝVOJE DÍTĚTE V JEDNOTLIVÝCH ODBORNÝCH OBORECH.

Zdravotní a sociální hledisko jsou vnímány jako odlišné kategorie, což ztěžuje hledání řešení problémů, které jsou ve své podstatě multidisciplinární.

Dalším problémem, na který upozorňuje ředitelka neziskové organizace Simona Šimková, je neefektivita informování odborníků a praktiků, jako jsou pediatři nebo neonatologové, prostřednictvím přednášek či prezentací. Proto organizace spustila pilotní předškolní skupinu pro děti ve věku 1–4 roky. Prostřednictvím této skupiny může CVI demonstrovat výhody svého přístupu v praxi.

DOBŘE FUNGUJÍCÍ PŘÍKLAD OSVĚDČENÝCH POSTUPŮ ZVYŠUJE DŮVĚRU ZÚČASTNĚNÝCH STRAN. CVI DOUFÁ, ŽE TO USNADNÍ SYSTÉMOVÉ ZMĚNY.

Ve skupině je od února 2023 šest dětí s různými potřebami, které se scházejí dvakrát týdně. Projekt běží pět měsíců a má dětem pomoci snadněji se adaptovat na standardní mateřskou školu. Rodiče přispívají částkou 280 € měsíčně. CVI plánuje také zřízení inkluzivní mateřské školy.

A konečně jsou výzvou i kulturní normy země: společnost očekává, že do tří let je péče o děti výhradně doménou matky. Služby denní péče o děti jsou obtížně dostupné i pro ty, kteří by je chtěli využívat, protože nemají dostatečnou kapacitu. S tím souvisí i screening vývojových rizik, k němuž v regionu dochází obvykle teprve ve věku 3–4 let dítěte. Dlouhodobou ambicí CVI je pomoci snížit věk prvního screeningu na dva roky nebo ještě níže.

GAŠŤANOVÝ KONÍK

PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ NA ZKRÁCENÝ ČAS

PODPORA RODIČŮ

SKUPINY Z RŮZNÝCH PROSTŘEDÍ

0-7 LET

1 800 DĚTÍ A 300
RODIČŮ ZAPOJENÝCH
OD ROKU 2015

1 Okres Snina (Prešovský kraj)

Spolek **Gaštanový koník** byl založen v roce 2015. Jeho cílem je podpora vzdělávání a sociálního rozvoje osob se zdravotním postižením a osob z marginalizovaných romských komunit. Spolek se zaměřuje na podporu inkluze mezi lidmi z různých prostředí díky pořádání různých společných a vzdělávacích aktivit. Organizace působí především v okrese Snina a přilehlých oblastech na východním Slovensku. Tyto odlehle regiony se vyznačují vysokým počtem obyvatel ohrožených chudobou a sociálním vyloučením.

Gaštanový koník se inkluzivním přístupem snaží překlenout propast mezi romskými a neromskými obyvateli, dětmi, jejich rodiči, pedagogy, seniory, lidmi se zdravotním postižením a lidmi v nouzi obecně. Organizováním společných aktivit a realizací různých iniciativ se spolek snaží vytvořit stimulační prostředí, kde si účastníci mohou osvojit a zlepšit dovednosti, které pro ně nemusí být kvůli socioekonomickému znevýhodnění dostupné. Tyto nabyté dovednosti přispívají k osobnímu rozvoji účastníků a zlepšují jejich vyhlídky na zajištění živobytí.

Vznik Gaštanového koníka byl inspirován zkušenostmi jedné z jeho spoluzakladatelek. Jako učitelka na vysoce segregované škole pro žáky se speciálními potřebami si Jana Karlová všimla nedostatků ve vzdělávacích příležitostech a zdrojích ve srovnání s jinými školami, zejména v oblastech, jako je výtvarná výchova a řemesla. Jeden ze svých prvních projektů inicioval Gaštanový koník na okraji Sniny, kde se nacházely tři domy romských obyvatel. Projekt zahrnoval vytvoření komunitní zahrady.

Největší zájem o aktivní zapojení a péči o zahradu projevili především mladší členové komunity. Postupem času Gaštanový koník rozšířil své aktivity o řadu iniciativ zaměřených na řešení různých problémů v rámci komunity, s rostoucím zaměřením na význam intervence v raném dětství. V roce 2019 založil ve Snině Centrum včasnej intervence, které se věnuje dětem ve věku od narození do 7 let a jejich rodinám.

Prostřednictvím podpory a vedení Gaštanový koník usiluje o posílení postavení dětí z marginalizovaných romských komunit, dětí se zdravotním postižením a s vývojovými problémy, jejich rodičů a pedagogů. Děje se tak prostřednictvím neformálního učení a kreativních společných aktivit, které podporují rozvoj motoriky, kognitivních schopností, sociálních dovedností a celkovou adaptaci malých dětí na prostředí mateřské školy.

Gaštanový koník se zaměřuje i na děti, které z různých důvodů nechodí do školky. Cílem je připravit celou rodinu na základní vzdělávání dětí. Nezisková organizace poskytuje rodinám aktivity podobné těm, které by děti zažily ve školce, ale zapojuje do procesu rodiče.

Nejnovější iniciativa neziskové organizace s názvem „Remeslom k inklúzii“ je podpořena grantovým programem „Together for Children“ Karpatské nadace a UNICEFu. Projekt je nabízen dvěma soukromým mateřským školám, jedné církevní mateřské škole a šesti veřejným mateřským školám ve Snině a také klientům Centra včasnej intervencie. Zahrnuje workshopy řemesel inspirovaných místním folklórem, zejména keramiky a „korytárstva“ (forma místního tradičního řezbářství), ale také malbu na hedvábí a tkaní pomocí papíru, vlny nebo drátu.

Během těchto workshopů se účastníci s daným řemeslem seznamují, dostanou k dispozici potřebné materiály a nástroje a jsou podporováni v tom, aby uplatnili nově nabyté dovednosti a kreativitu v inkluzivním, neodsuzujícím prostředí. Kromě toho řemesla také trénují jemnou motoriku, oboustrannou koordinaci, koordinaci smyslů, soustředění a trpělivost, což jsou důležité aspekty předškolní a školní připravenosti. Projekt rozšiřuje svůj záběr i na dětské uprchlíky před válkou na Ukrajině a jejich rodiče.

GAŠTANOVÝ KONÍK DO SVĚ PRAXE ZAČLEŇUJE PRVKY METODY MONTESSORI S DŮRAZEM NA INKLUZI, PODPORUJE PŘIROZENOU ZVÍDAVOST DĚTÍ A JEJICH INKLINACI K PRAKTICKÉMU UČENÍ.

Ke každému dítěti přistupuje podle jeho individuálních vývojových potřeb. Spolek si klade za cíl u každého dítěte posoudit jeho vrozené silné stránky i oblasti, které pro ně představují výzvu, a podpořit jeho rozvoj v obou z nich. U dospělých klientů využívá Gaštanový koník arteterapii.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Nezisková organizace nehodnotila účinnost časných intervencí, protože většina zapojených dětí ještě nedosáhla věku nástupu do základní školy. V současné době se opírá o zpětnou vazbu od ředitelů mateřských škol i samotných klientů. Jednou z důležitých známek úspěchu podle Jany Karlové je, když dítě ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí začne pravidelně navštěvovat mateřskou školu. Díky spokojenosti minulých účastníků projektu a uznání roste viditelnost neziskové organizace v regionu.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Největší výzvou pro neziskovou organizaci je zajistit udržitelné financování. Vzhledem k tomu, že Snina je odlehlá, je obtížné pravidelné setkávání se zkušenými instruktory. Vzhledem ke krátké době trvání projektu (12 až 15 měsíců) je složitá pracovní situace zúčastněných pracovníků. Jak zmiňuje Jana Karlová, pro malý spolek, jako je Gaštanový koník, představuje neustálé ucházení se o nové projekty a zajišťování financování od dárců značné úsilí. Při hledání finančních prostředků se od sdružení očekává, že bude splňovat stejné požadavky jako větší instituce. To zatěžuje hlavní členy týmu, kteří musí plnit více rolí a mají více odpovědností. Nezisková organizace se snaží vybavit své zaměstnance – včetně dobrovolníků – dovednostmi a know-how potřebnými k efektivnímu vypracování a předložení návrhu projektu.

Spolek se občas setkává s předsudky vůči mateřským školám ze strany rodičů a dalších členů komunity. Gaštanový koník proto proaktivně navazuje kontakt s řediteli mateřských škol, kteří nabízejí prostor pro aktivity neziskové organizace. Rodiče se tak mohou s prostředím mateřské školy seznámit, což jejich obavy postupně zmírňuje. Často se ukáže, že významnou roli hrají finanční omezení, o nichž se někdy rodiny stydí s řediteli mateřských škol otevřeně hovořit.

MAĎARSKO

PROGRAM OSOBNÍHO ROZVOJE BLUM

ODBORNÁ PŘÍPRAVA UČITELŮ

PARTNERSTVÍ S VÍCE ZÚČASTNĚNÝMI STRANAMI

10 000 DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO
VĚKU SE OD ZALOŽENÍ
PROGRAMU ROZVÍJELO
PODLE JEHO ZÁSAD

Maďarsko, celostátní program

Filozofie péče o děti Blum je program ECEC, který v sobě holisticky spojuje výchovu ke zdraví, umění a dramatickou výchovu a zaměřuje se na učitele mateřských škol. Program, který v roce 2005 založila Márta Bácskai, má kořeny v odkazu jejího dědečka Mihálye Bácskai, jednoho ze zakladatelů amatérského divadla v Maďarsku, a její matky, pedagožky, která v tradici pokračovala.

Márta, kterou vašeň její rodiny pro vzdělávání inspirovala, založila nejprve nadaci Go Healthy!, která se zaměřovala na preventivní výchovu dětí ke zdraví. Jak nadace získávala ohlas, postupně rozšiřovala její záběr a v roce 2007 zavedla do jejích osnov také kreativní aktivity. V roce 2012 získala vládní akreditaci pro dramatickou výchovu. V roce 2018 byl program přejmenován na Filozofii péče o děti Blum.

FILOZOFIE PÉČE O DĚTI
BLUM JE ZALOŽENA NA
PRINCIPECH TEORIE
CITOVÉ VAZBY.

Teorie citové vazby, kterou vyvinuli britský psychiatr John Bowlby a americko-kanadská psycholožka Mary Ainsworth, zdůrazňuje klíčovou roli raných vztahů při utváření emocionálního a psychologického vývoje dítěte. Bowlby vyzníval, že děti, které zažily narušení raných vazeb, často v pozdějším životě vykazovaly emocionální potíže a delikventní chování (Bowlby, 1979).

Program využívá celou řadu uměleckých a kreativních metod k tomu, aby zvýšil povědomí učitelů a rodičů o tom, jak jejich styl citové vazby ovlivňuje způsob, jakým si se svými dětmi hrají. Metody citlivě ilustrují vzájemnou propojenost vzorců vazby mezi pečovatelem a dítětem a podporují hlubší pochopení role vzorce při utváření kognitivního vývoje. V konečném důsledku si program klade za cíl plně rozvinout osobnost a dovednosti dětí, včetně kognitivních a komunikačních dovedností, emoční inteligence, regulace emocí, jemné motoriky, kreativity a odolnosti, aby mohly naplnit svůj potenciál.

Program bere v úvahu skutečnost, že vývoj dítěte pramení z interakce mezi dítětem, pečovatelem a rodinou. Do programu jsou proto zapojeny děti, odborníci, kteří s nimi pracují, rodina i sociální prostředí. Přístup programu lze začlenit do každodenní rutiny rodičů a odborníků pracujících s dětmi i do programu institucionální pedagogiky.

**PROGRAM PODPORUJE
OSOBNOSTNÍ OBRODU
PEČOVATELŮ V SOULADU S
PŘESVĚDČENÍM, ŽE BLAGO
PEČOVATELE JE ZÁKLADEM
VYSOCE KVALITNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ.**

Individuální osobnost a profesní kompetence pečovatele jsou považovány za kritický zdroj dopadu vzdělávání. Tím, že se zabývá zdravím, kreativitou, inkluzí a rozvojem učitelů, je program Blum příkladem celostního přístupu k ranému učení.

HODNOCENÍ DOPADŮ

Vzdělávací program Blum prokázal v průběhu let dalekosáhlý dopad na maďarské prostředí předškolního vzdělávání a péče.

NAVÁZAL KONTAKTY
SE 4 500 MATEŘSKÝMI
ŠKOLAMI, COŽ JE
PŘIBLIŽNĚ 90 % VŠECH
MŠ V ZEMI.

Doposud se podle zásad programu Blum rozvíjelo již 10 000 předškolních dětí. V programu bylo vyškoleny 456 pedagogů, z nichž 30 procent pocházelo z marginalizovaných komunit. Nezisková organizace podporuje vědecky podloženou debatu s veřejností.

**ZA 17 LET SVÉ
EXISTENCE SE PROGRAM
PROSTŘEDNICTVÍM
TZV. BLUM WEEKS,
PRAVIDELNÝCH AKCÍ
ZAMĚŘENÝCH NA SDÍLENÍ
ZNALOSTÍ, ZAPSAL DO
POVĚDOMÍ VÍCE NEŽ 800
000 RODIN.**

Program Blum si vybudoval silnou profesní komunitu pedagogů a odborníků, která slouží jako podpůrný systém a think-tank a přispívá k dalšímu rozvoji programu.

V rámci jeho dopadů bylo u dětí zaznamenáno zlepšení komunikačních dovedností, kreativity a týmového ducha. Hodnocení programu Blum bylo nedávno vylepšeno ve spolupráci s odborníky z pediatrické sítě Aloïs, francouzského neuropsychologického centra pro děti s poruchami učení nebo chování.

Bertrand Schoentgen a Alinka Molnár-Tóth ze sítě Aloïs zkoumali vliv programu Blum na kognitivní funkce a jazykové dovednosti dětí. Celkem 51 dětí, které se programu Blum zúčastnily, bylo porovnáno s kontrolní skupinou. Účastníky vyučovali učitelé, kteří absolvovali 180hodinový vzdělávací kurz programu.

Ze zjištění vyplynulo, že účastníci programu Blum se výrazně zlepšili ve všech testovaných oblastech, které jsou rozhodující pro školní připravenost. Zvláště pozoruhodný byl jejich výkon v testu Reyovy komplexní figury, testu sémantické plynulosti a hodnocení jazykového vývoje. Účastníci studie pocházeli ze tří různých sociokulturních prostředí. Nejvýraznější efekt byl přitom zjištěn u skupiny z nejvíce sociokulturně znevýhodněného prostředí.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Hlavní přetrvávající výzvou je zajistit financování pro udržení a rozšíření programu. Program Blum je silně závislý na externím financování, což jej vystavuje finanční nejistotě. Neustálý tlak na zajištění financování může odebírat drahocenný čas a zdroje, které jsou nutné k vývoji a provádění programu. Vzdělávací program Blum se s touto výzvou vypořádal proaktivně tak, že své zdroje financování diverzifikoval. Aktivním hledáním partnerství s vládními agenturami, filantropickými organizacemi a firemními sponzory se program snaží vytvořit stabilní a dlouhodobé zdroje financování. Kromě toho program neustále zkoumá možnosti, jak generovat příjmy ze služeb a stát se sociální firmou. Rozšířením své finanční základny program snižuje svou závislost na jediném zdroji a zvyšuje schopnost rozšiřovat své činnosti a dopad.

Významnou překážkou se ukázalo být vysvětlení hodnoty programu různorodému publiku. Pro omezení nejasností a zefektivnění komunikace se tým zaměřil na jasnost a snadnou srozumitelnost sdělení. Zdůrazňoval přidanou hodnotu, kterou program přináší pedagogům a rodičům, a informace zpřístupňoval všem zúčastněným stranám.

Výzvou z poslední doby je hledání anglicky mluvících kolegů. Vzhledem k tomu, že se program snaží rozšířit svou mezinárodní spolupráci a oslovit širší publikum, zvýšila se poptávka po anglicky hovořících členech týmu. Najít kvalifikované kolegy zdatné v angličtině však nebylo snadné.

TOY FOR INCLUSION: DĚTSKÁ HERNA V NAGYDOBOSI

KOMUNITNÍ PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČE

VĚK 0-10

SKUPINY Z RŮZNÝCH PROSTŘEDÍ

5-10 RODIČŮ
A DĚTÍ KAŽDÝ
VÍKEND

OD ZALOŽENÍ
DOPAD NA CELKEM
1 700 DĚTÍ, Z TOHO
30 PROCENT ROMSKÝCH

40-170 OSOB
ÚČASTNÍCÍCH
SE AKCÍ

1 Nagydobos,
župa Szabolcs-Szatmár-Bereg

Nadace Partners Hungary

začala ve vesnici Nagydobos na severovýchodě Maďarska působit na konci roku 2000. Nagydobos má 2 250 obyvatel, z toho 300 dětí ve věku 0-7 let. Romská komunita tvoří více než polovinu populace a žije ve čtyřech segregovaných osadách.

V roce 2014 nadace vyškolila dva členy romské komunity jako mediátory. Mediátoři navázali vztah s obcí, zaměstnanci mateřské školy, rodinným pečovatelem a zdravotníkem a organizovali komunitní programy. Ve školce byla vybudována relaxační solná místnost, která je k dispozici i dětem ze základní školy a veřejnosti.

Díky navázaným spolupracím se Nagydobos stal vhodným partnerem pro **TOY for Inclusion**, mezinárodní projekt koordinovaný organizací International Child Development Initiatives (ICDI). Program podpořila také organizace **Romani Early Years Network**, která je iniciativou organizace International **Step by Step Association (ISSA)**.

PŘÍSTUP „TOY FOR INCLUSION“ PODPORUJE KOMUNITNÍ PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI TÍM, ŽE PROPOJUJE STÁVAJÍCÍ SLUŽBY S NOVÝMI PŘÍLEŽITOSTMI K UČENÍ A HŘE.

Projekt v Nagydobosi byl realizován ve dvou fázích (2017-2019, 2019-2021). Finanční prostředky poskytla Evropská komise a nadace Open Society Foundations. Na mezinárodním úrovni byla v osmi zemích zřízena místní centra poskytující neformální a vysoce kvalitní služby v raném dětství, tzv. Dětské herny (Play Hubs).

Na základě posouzení potřeb dětí ve věku 0-10 let a jejich rodin byl vytvořen místní akční tým. Zapojila se do něj místní samospráva, mateřská škola, škola a členové komunity. Jako koordinátoři projektu byli zaměstnáni dva romští mediátoři, které nadace dříve vyškolila.

Herna v Nagydobosi se původně zaměřovala na děti ve věku 0–8 let. Vzhledem k tomu, že v ní i starší děti rády hrály deskové hry, byla cílová skupina rozšířena. Hračky a hry, které byly dětem k dispozici, vybírala především ředitelka školky a další odborníci, kteří dbali na to, aby hračky byly vhodné pro všechny věkové skupiny. Dětská herna se přizpůsobila potřebám rodin a upravila svou původní otevírací dobu na celý víkend.

Herna se nachází v centru obce a je k dispozici všem, včetně rodin žijících v sousedních obcích. Služby jsou zdarma. Herna podporuje rozvoj dětí, zejména těch ze znevýhodněného prostředí, prostřednictvím hry. Vytváří příjemné prostředí pro romské i neromské rodiny, které se mohou vzájemně seznamovat se svou kulturou a zvyky.

HERNA POSKYTOVALA TYTO SLUŽBY:

knihovnu hraček včetně zapůjčení her

komunitní programy a akce pro děti a rodiny, např. masopustní a vánoční večírky, řemeslné a hudební kroužky, odpolední kino

rodičovské kurzy, většinou pro maminky

lekce, konzultace a výukové materiály podle potřeb rodičů poskytované učitelkou mateřské školy, zdravotníkem, rodinným pečovatelem a dalšími odborníky

HODNOCENÍ DOPADŮ

Nadace Partners Hungary založila dětské herny i na dalších místech v Maďarsku. Mezinárodní projekt ICDI byl zhodnocen v závěrečné zprávě na základě vnímání místních zúčastněných stran (Urban et al., 2020).

LAKATOS RICHÁRDNÉ, KOORDINÁTOR MÍSTNÍ HERNY, VYZDVIHL NÁSLEDUJÍCÍ ÚSPĚCHY:

Vznikly vazby mezi romskými a neromskými dětmi a rodiči, kteří společně herna využívali.

Projekt svedl dohromady různé generace, které se navzájem seznámily a starší účastníci mohli učit ty mladší.

Mezi rodiči a místními odborníky se utvořily vztahy založené na důvěře.

Zařízení si získalo dobrou pověst u místních zainteresovaných stran, včetně školky, školy a neziskové organizace, které v herně realizovaly své vlastní programy (např. školní děti strávily v herně odpoledne).

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Zpočátku po zavedení služby bylo výzvou získat si důvěru romských rodin, které ještě neznaly aktivity a možnosti, jež herna nabízí. Aby koordinátoři zmírili jejich nedůvěru, organizovali tematické programy s odborníky a pravidelně romské rodiny navštěvovali a povzbuzovali je k využívání služby. Díky pozitivním zkušenostem prvních romských odvážlivců se do projektu zapojovalo stále více romských rodin.

V současné době je herna uzavřena a je k dispozici pouze příležitostně z důvodu nedostatečného financování. Místní zainteresované strany se zavázaly službu podporovat. Obec nadále poskytuje zdarma prostor a hradí účty za energie. Rodiče a místní podnikatelé darují náradí a materiál. Stále však chybí finance na mzdy koordinátorů a výměnu již nepoužitelných hraček.

DUHOVÝ OSTROV: DĚTSKÉ CENTRUM SURE START V KATYMÁRU

DENNÍ PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

PODPORA RODIČŮ

SKUPINY Z RŮZNÝCH PROSTŘEDÍ

0-3 ROKY

DENNĚ
SE ZAPOJUJE
10-15 DĚTÍ
A MATEK

OD ROKU 2009
SE ZAPOJIL
220 DĚTÍ
A 190 RODIČŮ

1 Katymár,
župa Bács-Kiskun

Program Sure Start byl založen v roce 1998 ve Velké Británii a zaměřoval se především na děti a rodiče z vyloučených městských oblastí. V polovině roku 2000 byl zahájen přidružený pilotní program v sedmi maďarských osadách. Modelovým případem byl Katymár, vesnice s 1 750 obyvateli, která se nachází u maďarsko-srbské hranice na jihu Maďarska. Romské rodiny tvoří v tradičně multikulturní vesnici asi 10 až 15 procent populace.

ZPOČÁTKU BYLA DĚTSKÁ CENTRA SURE START PROVOZOVÁNA MÍSTNÍMI OBCEMI A FINANCOVÁNA Z MAĎARSKÉHO STÁTNÍHO ROZPOČTU. V ROCE 2010 UMOŽNILY FINANČNÍ PROSTŘEDKY EU JEJICH RYCHLOU EXPANZI.

V roce 2022 fungovalo v zemi 185 dětských center, která oslovila celkem 2 400 znevýhodněných dětí ve věku 0–3 roky.

Dětská centra byla začleněna do zákona o ochraně dětí z roku 2013 jako služby sociálně-právní ochrany dětí. Zákon stanovil normy, které určovaly požadavky na vzdělání a odbornou praxi vedoucího každého centra, otevírací dobu a vybavení. Obec Katymár provozuje program v rámci projektu financovaného EU nepřetržitě od roku 2009.

Dlouhodobým cílem Centra je podporovat pohodu znevýhodněných dětí a nastavit základní podmínky pro jejich úspěch ve škole a na trhu práce. Snaží se podpořit sociální, emocionální a mentální rozvoj dětí ve věku od narození do tří let před nástupem do mateřské školy a posílit rodičovské dovednosti matek.

Personál Dětského centra tvoří kvalifikovaný vedoucí (zkušený vývojový pedagog) a pracovník, který absolvoval základní školení Sure Start. Jejich práci podporují externí odborníci a mentor, jehož úkolem je poskytovat odborný monitoring a asistenci. Zaměstnanci se pravidelně dále vzdělávají.

Dobře integrovaná služba má výhodnou polohu v centru obce, v budově sdílené s knihovnou, kterou využívají i klienti Centra.

CENTRUM ÚZCE SPOLUPRAČUJE S RODIČI A MÍSTNÍMI ODBORNÍKY, VČETNĚ UČITELŮ MATEŘSKÝCH A ZÁKLADNÍCH ŠKOL, ZDRAVOTNÍHO PORADCE A RODINNÉHO PÉČOVATELE.

Kromě rodin dětí ve věku 0–3 roky mohou služby Centra využívat i těhotné ženy. Jiné podmínky účasti nejsou stanoveny. Někteří klienti pocházejí ze tří sousedních obcí.

„Díky pozitivnímu a povzbudivému přístupu a upřímné dobré vůli všech zaměstnanců zařízení dobře funguje“ (Szikra et al., 2015). Personál uznává myšlenku, že i děti vyrůstající v nepříznivých podmínkách se dokážou učit – potřebují k tomu však pozitivní a láskyplné vztahy a podpůrné prostředí, které jim umožní rozvíjet dovednosti, nabývat znalosti, sebevědomí a nezávislost.

Díky angažovanosti místních činitelů s rozhodovací pravomocí a zainteresovaných stran obec tento program rané intervence realizuje již téměř dvacet let. Přesto by to nebyl udržitelný bez veřejného financování ze strany EU a státu.

DĚTSKÉ CENTRUM SURE START V KATYMÁRU ZAJIŠTUJE TYTO AKTIVITY:

aktivity pro děti a rodiče každý všední den ráno (8:00–14:00) zahrnují hru, vyrábění, pohádky, hudbu, básničky a motorický rozvoj

skupinové a individuální poradenství o výchově a péči o děti pro rodiče každý všední den a měsíční skupinová diskuse s psychologem

kurz masáží miminek pod vedením kvalifikovaného zdravotního pracovníka, osmkrát za pololetí

poradenství o životním stylu a zdraví dětí poskytované zdravotníkem jednou měsíčně

vaření a pečení s maminkami dvakrát měsíčně

půjčování her a knih

komunitní programy a akce přístupné veřejnosti

HODNOCENÍ DOPADŮ

V roce 2021 službu využilo 43 dětí ve věku 0–3 roky. Polovina z nich se programu účastnila pravidelně. Většina dětí navštěvovala Centrum dva až tři roky, než nastoupily do mateřské školy.

DĚTSKÁ CENTRA SURE START POUŽÍVAJÍ K MĚŘENÍ DOPADŮ DVĚ METODY:

dotazník pro rodiče, který zkoumá jejich postoj k výchově dětí, rodičovské návyky a styl výchovy

hodnotící list pro pracovníky, který zaznamenává pokrok dětí v oblasti emočních, sociálních, komunikačních, tvůrčích dovedností, v oblasti řešení problémů a tělesného rozvoje

Vnitrostátní rámec nezajišťuje následné monitorování dalšího vývoje dětí po jejich nástupu do mateřské školy. Díky dobrým vztahům s učitelkami mateřských škol však mají pracovníci Centra průběžné informace o pokroku dětí. Nejstarším dětem, které Dětské centrum navštěvovaly, je nyní 14–15 let. Většina z nich má ve škole dobré výsledky a pokračuje ve studiu.

Podle vývojové pedagožky Göcseiné Vujkov Anikó a odbornice na vzdělávání a zástupkyně starosty Zélityné Vas Andrea standardní hodnocení stanovená zákonem naznačují významné pozitivní účinky jak na děti, tak na rodiče.

VYZDVIHUJÍ NÁSLEDUJÍCÍ ÚSPĚCHY:

vysoká míra retence v programu svědčí o spokojenosti rodičů

aktivní, inkluzivní a integrovaná komunita rodičů – zejména matek

zmírnily se předsudky vůči romským rodinám, včetně učitelek v mateřských školách, které nyní zacházejí s marginalizovanými romskými rodiči jako s partnery

rodiče často přispívají k chodu Dětského centra tím, že na setkání přinášejí materiály a pomůcky

SLUŽBA ZAHRNUJE PODPORU NEZAMĚSTNANÝCH RODIČŮ S NÍZKÝM VZDĚLÁNÍM PROSTŘEDNICTVÍM VZDĚLÁVACÍCH KURZŮ PRO PRACOVNÍ TRH.

Několika rodičům se s pomocí pracovníků Dětského centra podařilo najít si práci.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Dosáhnout toho, aby se rodiče v činnosti Dětského centra angažovali, nebylo snadné. Navázat vztah s Centrem pomohl populární kurz masáží dětí. Později personál na základě potřeb rodičů zavedl služby tak, aby odpovídaly jejich přáním. Kromě každodenních setkání spustilo Centrum dvakrát týdně motivační programy. Důvěra v Centrum se postupně zvyšovala.

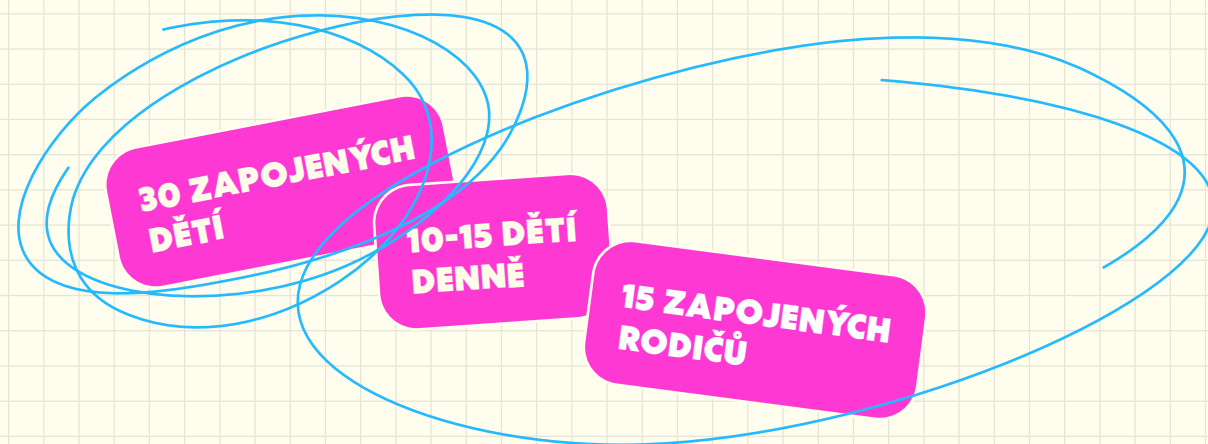
V místní mateřské škole dochází k výrazné fluktuaci zaměstnanců, proto je nutné s novými učitelkami vždy znovu budovat vztahy a seznamovat je se základními principy a cíli Dětského centra. Pracovníci tento problém řeší pomocí pravidelných konzultací a společných programů, jako jsou rodinné dny, Den dětí a vánoční večírky.

POJĎTE S NÁMI: MATEŘSKÁ ŠKOLA SZETA V EGERU

DENNÍ PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

PODPORA RODIČŮ

VĚK 0-8 LET

1 Eger, župa Heves

Nadace SZETA Eger byla založena v roce 1989 s cílem snížit sociální nerovnost, etnickou diskriminaci a posílit solidaritu. Nadace podporuje komunity žijící v chudobě a sociálním vyloučení v Egeru, městě s 53 000 obyvateli v severním Maďarsku. Město zahrnuje dvě sociálně vyloučené oblasti, z nichž o jednu se nezisková organizace stará.

Od roku 1997 provozuje tato nezisková organizace komunitní dům poblíž osady na okraji Egeru, kde žije asi 500 romských obyvatel. Komunitní dům je otevřen dětem i rodičům každý den. Jeho služby jsou bezplatné. Pro účast nejsou stanoveny žádné podmínky.

Organizace provádí intervence zaměřené na marginalizované romské děti nepřetržitě od roku 2013. Od roku 2018 je program financován **Karpatskou nadací v Maďarsku** v rámci projektu „Early Years Matter“, dříve známého pod názvem „Budování kapacit pro efektivní raný rozvoj marginalizovaných romských komunit v Maďarsku“. Program je zaměřen na děti ve věku 0–8 let a jejich rodiče.

Vedoucím organizace SZETA je zkušený sociolog, který se dobře orientuje v sociální politice a má osobní vztah s většinou obyvatel segregované oblasti. Na projektech se pravidelně podílí 10–15 dobrovolníků. Program ECEC koordinuje učitel, kterému pomáhá mladá romská matka žijící v segregované oblasti. V počátečním období program zaměstnával dalšího odborníka, který plnil funkci učitele mateřské školy a sociálního pedagoga. Tým dostává zpětnou vazbu od speciálního pedagoga zaměřeného na oblast ECEC, což umožňuje dárcovská organizace.

CÍLE PROGRAMU JSOU NÁSLEDUJÍCÍ:

snížit komplexní sociálně-ekonomické znevýhodnění dětí spojené s vyrůstáním v segregované oblasti s extrémně špatnými bytovými podmínkami

rozvít u dětí sociální dovednosti a dovednosti týkající se učení, vytvářet podmínky pro jejich úspěch ve školce a ve škole

podporovat rodiče při výchově dětí

zapojit do programů romskou komunitu

PROGRAM SE SKLÁDÁ Z NÁSLEDUJÍCÍCH AKTIVIT:

každodenní skupinová a individuální setkání pro děti ve věku 0–8 let: hraní, zpívání, povídání, ruční práce, povídání si o problémech dětí

klub pro rodiče 1x týdně

komunitní akce 1x měsíčně (hřiště, výlety, procházky městem, rodinné dny)

letní tábory

zastupování zájmů: nezisková organizace zastupuje zájmy dětí a rodičů např. při konfliktech ve školce a škole, poskytuje poradenství v oblasti sociálních služeb

právní podpora

Skupinová setkání pro děti se konají každý všední den odpoledne (mezi 14:00–18:00). Zaměstnanci se zaměřují na rozšiřování slovní zásoby, zlepšování komunikace a učení. Účast na sezeních je povinná pro rodiče dětí mladších čtyř let. Neziskové organizaci se podařilo motivovat rodiny natolik, že se většina dětí účastnila setkání každý den, což umožnilo jejich neustálý pokrok.

Týdenní rodičovský klub navštěvují především maminky a některé babičky. Účastnice si mohou nad šálkem čaje povídat o otázkách týkajících se péče o děti, rodičovství, vzdělávání a každodenních problémů. Klub vede vedoucí neziskové organizace, ale o tématech rozhodují účastníci. Vedoucí se nad jejich problémy zamýšlí a snaží se poskytnout jim rady a užitečné informace. Příležitostně se maminky účastní řemeslných dílen, například šití.

HODNOCENÍ DOPADŮ

SZETA pořádá 190 pravidelných setkání a 50 doplňujících akcí ročně. Polovina z 30 dětí, které se programu ECEC účastní, pochází ze znevýhodněného prostředí. Zaměstnanci sledují pokrok dětí tím, že si denně zaznamenávají docházku, dělají si týdenní poznámky a dokumentují dětské výtvary, například obrázky, které děti nakreslily.

ZSUZSANNA FARKAS, VEDOUČÍ ORGANIZACE SZETA, VYZDVIHUJE NÁSLEDUJÍCÍ ÚSPĚCHY:

První děti, které se programu účastnily, mají úspěšně za sebou první roky školní docházky. Zpětná vazba ze škol je pozitivní a zdůrazňuje připravenost žáků na školní docházku.

Zlepšení rodičovských dovedností lze pozorovat na způsobu, jakým rodiče s dětmi mluví a jak se k nim chovají během setkání.

Rodiče nadaci důvěřují, přicházejí si pro radu a pomoc a svěřují se se svými problémy personálu.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

Vzhledem k tomu, že se rodiny potýkají s existenčními obtížemi, děti často přicházejí na sezení a programy hladové. Organizace každý den zajišťuje z vlastního rozpočtu stravu. Několik rodin nemá přístup k tekoucí vodě nebo koupelnu. Nezisková organizace proto poskytuje dětem možnost koupání a má zásoby oblečení.

K UDRŽITELNOSTI PROGRAMU PŘÍSPÍVÁ CHARITATIVNÍ OBCHOD PROVOZOVANÝ DOBROVOLNÍKY, PENĚŽNÍ A VĚCNÉ DARY (TUŽKY, HRAČKY, KNIHY, TRVANLIVÉ POTRAVINY).

Komunitní dům je ve vlastnictví neziskové organizace, přičemž příjmy z charitativního obchodu pokrývají významnou část nákladů na služby.

Rodiče žijící v extrémní chudobě obvykle nejsou schopni zajistit vhodné podmínky pro rozvoj dětí.

PROGRAM MÁ ZÁSADNÍ VÝZNAM PRO TO, ABY SE DĚTI PŘIZPŮBILY NORMÁM CHOVÁNÍ, KTERÉ SE OČEKÁVÁJÍ VE ŠKOLCE A VE ŠKOLE.

Na začátku projektu nezisková organizace nenavázala vztah se základní školou, kterou zúčastněné děti navštěvují. Úzkou spoluprací však katalyzoval lockdown v době pandemie covidu. Organizace zprostředkovala znevýhodněným dětem přístup k digitálním zařízením, komunikovala s rodiči a usnadňovala práci učitelům.

Organizace těží z dlouholetého důvěrného vztahu s romskými rodinami. Společná účast rodičů a mladších dětí na akcích pomáhá udržet angažovanost komunity.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROMŮ V SZOMOLYI

KOMUNITNÍ PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČE

PODPORA RODIČŮ

PODPORA BYDLENÍ

0-8 LET

50 ZAPOJENÝCH
DĚTÍ VE VĚKU
0-3 ROKY

20 ZAPOJENÝCH
DĚTÍ VE VĚKU
4-8 LET

1 Szomolya,
župa Borsod-Abaúj-Zemplén,

Szomolya je vesnice s 1 600 obyvateli na severovýchodě Maďarska. Maďarsko-romský spolek v Szomolyi založili místní Romové v roce 2005. V té době 10 až 15 procent obyvatel vesnice žilo stále ještě v jeskynních obydlích. Posláním spolku je zlepšovat životní podmínky a sociální mobilitu početné místní romské komunity.

V LETECH 2006 AŽ 2008 SE
SPOLKU Podařilo POMOCI
LIDEM ŽIJÍCÍM V NEJHORŠÍCH
PODMÍNKÁCH.

V rámci dvouletého projektu financovaného maďarským státem se romské rodiny, které žily v jeskynních obydlích, přestěhovaly do vhodného bydlení ve vesnici. Projekt byl zaměřen na vyloučené romské rodiny a zahrnoval podporu v sociální a komunitní oblasti a v oblasti vzdělávání. Spolku se podařilo zakoupit vlastní nemovitost, která od té doby funguje jako komunitní dům. Nezisková organizace mezitím realizovala další významné projekty, včetně zajištění 24měsíčních stipendií pro romské žáky.

Svůj program ECEC zahájila nezisková organizace v roce 2018. Je financován prostřednictvím jednoletých a dvouletých projektů. Aktuální projekt s názvem „Kolébám tě!“ financuje Karpatská nadace v Maďarsku. Primárními cílovými skupinami jsou děti ve věku 0-3 roky a jejich rodiče. Zapojeny jsou také děti ve věku 4-8 let. Věk zúčastněných matek se pohybuje od 17 do 28 let.

CÍLEM PROGRAMU JE SNÍŽIT SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A NABÍDNOUT SPRÁVEDLIVÝ START VŠEM DĚTEM, KTERÉ VYRŮSTAJÍ VE ZNEVÝHODNĚNÝCH PODMÍNKÁCH. CÍLEM PROGRAMU JE KONKRÉTNĚ:

poskytovat pravidelné příležitosti k učení, hře a podpoře rozvoje romských dětí

poskytovat podporu nezaměstnaným rodičům s nízkým vzděláním, především matkám

spolupracovat s místními institucemi a odborníky pracujícími s dětmi

PROGRAM SESTÁVÁ Z NĚKOLIKA AKTIVIT:

dvakrát týdně společná setkání ECEC pro rodiče a děti ve věku 0-3 roky (kromě skupinových setkání jsou děti podporovány i individuálně)

jednou týdně pohádková setkání ve školce s terapeutem zaměřeným na terapii prostřednictvím pohádky pro děti ve věku 3-5 let

jednou týdně „pohádkové odpoledne“ v komunitním domě pro děti ve věku 5-8 let

klub pro maminky

měsíční setkání s místními zúčastněnými stranami (starosta, mateřská škola, základní škola, zdravotník, rodinný pečovatel)

komunitní programy a účast na akcích (vnitřní herna, loutkové divadlo v nedalekém větším městě, exkurze, rodinné dny)

Sdružení a jeho program ECEC vede romský odborník s vysokoškolským vzděláním v oboru sociální práce a zkušenostmi s fundraisingem. Personál dále zahrnuje stálého dobrovolníka, dva externí odborníky – vývojového pedagoga a odborníka na pedagogiku založenou na pohádkách a speciálního pedagoga s odbornými znalostmi v oblasti ECEC, jejichž služby zajišťuje nadace.

Komunitní centrum je otevřeno všem a programy jsou zdarma. Některých programů spolku se Romové a ne-Romové účastní společně. Participativní přístup umožňuje starším dětem a rodičům diskutovat o svých potřebách a prioritách. Vybírají si také témata přednášek a harmonogram sezení. Zaměstnanci a dobrovolníci angažovaní ve spolku se pravidelně účastní vzdělávacích kurzů, včetně školení v oblasti ECEC, které poskytuje dárcovská organizace.

HODNOCENÍ DOPADŮ

AKTIVIT SPOLKU SE ÚČASTNÍ VÍCE NEŽ 90 PROCENT VŠECH ROMSKÝCH DĚTÍ Z VESNICE, ŽIJÍCÍCH V EXTRÉMNÍ CHUDOBĚ.

Pravidelně se zapojuje deset matek a dalších deset matek a pět otců se účastní příležitostně. Program získává pozitivní zpětnou vazbu od místní mateřské školy a získal si uznání místních činitelů a odborníků. Spolek používá k měření pokroku dětí, co se týče jazykových, kognitivních a psychosociálních dovedností a motorického vývoje, využívá standardizovaný dokument poskytnutý dárcovskou organizací.

ŘEDITELKA NEZISKOVÉ ORGANIZACE IRÉN LÁZÁR VYZDVIHUJE NÁSLEDUJÍCÍ ÚSPĚCHY:

U dětí zapojených do programu je pravděpodobnější, že ve věku tří let nastoupí do mateřské školy. Jsou lépe připraveny na to, aby se jim v mateřské a na základní škole dobře dařilo. To je nejvíce patrné na zlepšení sociálních a komunikačních dovedností, sebevědomí, motorického rozvoje a používání pomůcek, jako jsou tužky a štětce.

Nejvýznamnějším výsledkem programu je zvýšená angažovanost rodičů. K tomu, aby rodiče začali setkání a klub pravidelně navštěvovat, byla potřeba hodně trpělivosti a práce. Účast malých dětí však úzce závisí na účasti matek.

Zlepšila se komunikace a vztahy mezi rodiči a místními odborníky, zejména učitelkami mateřských škol a zdravotníky.

VÝZVY A ŘEŠENÍ

V počátečním období fungování programu se organizaci nedařilo zapojit rodiče žijící v extrémní chudobě, kteří patří do primární cílové skupiny. K jejich aktivnějšímu zapojení přispělo, že se organizace věnovala odpovídání na osobní dotazy, poskytování informací, zajistila předvídatelný plán setkání a zohledňovala potřeby matek. V důsledku vznikla aktivní rodičovská skupina s 8–10 matkami, které se účastní matky z různých sociálních a ekonomických prostředí. Zapojení otců do výchovy dětí, zejména těch nejmladších, stále zůstává výzvou. Skupinových setkání se však otcové také příležitostně účastní.

Ze začátku fungování programu nevnímala většina učitelů mateřských škol program ECEC pozitivně. Vztah mezi učiteli mateřských škol a rodiči zlepšily aktivity jako pohádková setkání a den otevřených dveří ve školce organizované ve spolupráci s ředitelkou školky.

Zpočátku nebyla navázána žádná odborná spolupráce se školou, školkou, zdravotníkem a rodinným pečovatelem. Aby tuto situaci spolek změnil, zorganizoval ve svém komunitním domě jednou za měsíc pravidelná setkání s názvem „společenská kavárna“.

TÍM, ŽE PROGRAM UMOŽNIL PRAVIDELNÉ SETKÁVÁNÍ ŘEDITELŮ MÍSTNÍ ŠKOLY A ŠKOLKY, ZDRAVOTNÍKŮ, RODINNÝCH PEČOVATELŮ A STAROSTY, UMOŽNIL MÍSTNÍM ZÚČASTNĚNÝM STRANÁM LÉPE KOORDINOVAT SVOU PRÁCI.

Nyní spolek ve spolupráci se školou organizuje vánoční večírek a loutkové představení a kvalifikovaný zdravotník poskytuje kurz masáže pro miminka.

Základy dlouhodobého působení organizace položil velký státem financovaný projekt realizovaný na konci roku 2000 a vlastnictví komunitního domu. Díky své dlouholeté hospodárnosti je nezisková organizace připravena zachovat některé své aktivity včetně „společenské kavárny“ i do budoucna. Pokračující zapojení externích odborníků do programu ECEC však bude záviset na dostupnosti finančních prostředků. Aby si organizace udržela vyrovnaný rozpočet, zvažuje najímání zaměstnanců v rámci veřejných služeb zaměstnanosti.

ZÁVĚR

Přehled poskytuje podněty k zamyšlení a praktické příklady kvalitních formálních a neformálních programů ECEC. Mnoho organizací chápe okolnosti sociálního vyloučení a mezigenerační chudoby a poskytuje rodinám dětí komplexní komunitní pomoc, včetně podpory zaměstnání a právního dluhového poradenství. Mnohým se také daří propojovat děti ze znevýhodněného prostředí s dětmi z běžné populace.

Pochopení potřeb dítěte, jeho rodiny a prostředí pomáhá neziskovým organizacím překonávat výzvy, které přináší roztržité politické prostředí i povaha samotné práce. Rodiny v chudobě žijí ve zvýšeném stresu, jejich zapojením je ale možné zvýšit angažovanost rodičů a účast dítěte v předškolním vzdělávání a péči.

Některé organizace prokazují, že se dokážou velmi rychle přizpůsobovat změnám. Jedna z uvedených neziskových organizací tak například rychle zareagovala na nedávný příchod uprchlíků a zavedla dětskou skupinu s ukrajinskou chůvou. Další hledají způsoby, jak doplnit veřejné financování spoluprací s firemními nadacemi, individuálními dárci a zakládáním sociálních podniků.

I když mezi vybranými programy existuje několik velmi dobrých příkladů spolehlivého a smysluplného monitorování a hodnocení dopadů, je zřejmé, že pro mnoho z nich je tento aspekt práce náročný. To může být způsobeno nedostatečnou kapacitou malých neziskových organizací a/nebo jejich tendencí vynakládat skromné zdroje na činnosti, které považují za naléhavější (další diskuzi na toto téma viz Kernan et al. 2020).

SPOLUPRÁCE MEZI ZÚČASTNĚNÝMI ORGANIZACEMI V OBLASTI ECEC UKAZUJE INSPIRATIVNÍ SMĚRY:

Asociace neziskových organizací působících v oblasti předškolního vzdělávání a péče, jako je česká Platforma pro včasnou péči, se jeví jako slibná, co se týče zlepšení přenosu znalostí mezi neziskovým sektorem, praxí a veřejnou správou.

Mezinárodní iniciativy jako TOY for Inclusion nebo Aflatoun propojují stávající služby s příležitostmi k učení a hře, které již byly otestovány jinde.

Silné partnerství mezi neziskovými organizacemi a místními samosprávami zlepšuje podmínky pro ECEC zejména tím, že zvyšuje předvídatelnost financování a zajišťuje dostupnost služeb.

Sdílení znalostí mezi odborníky z různých oborů a sektorů rozšiřuje úzce zaměřená pojetí raného dětství a ECEC vzhledem k tomu, že centrem pozornosti se stává dítě, nikoliv metoda.

Ve všech zemích odrážejí rozdíly v přístupu ke kvalitnímu předškolnímu vzdělávání a péči socioekonomické disproporce mezi regiony. Přesto ani velká města často nedokážou dětem ze znevýhodněného prostředí poskytovat kvalitní intervence.

JE NA VLÁDÁCH JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ, ABY ZLEPŠILY SVOU POLITIKU V ŠESTI OBLASTECH:

přístup k předškolnímu vzdělávání a péči pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

zvýšené a systematické financování

integrace služeb napříč sektory

pracovní podmínky odborníků v oblasti předškolního vzdělávání a péče

sběr dat na podporu tvorby politik založených na důkazech

větší důraz na podporu rodin s cílem zlepšit zapojení rodičů

- Aflatoun (2023). Aflatoun. <https://www.aflatoun.org/>
- Anderson, L. M., Shinn, C., Fullilove, M. T., Scrimshaw, S. C., Fielding, J. E., Normand, J., ... & Task Force on Community Preventive Services. (2003). The effectiveness of early childhood development programs: A systematic review. *American journal of preventive medicine*, 24(3), 32-46.
- Anis, L., Letourneau, N., Benzies, K., Ewashen, C., & Hart, M. J. (2020). Effect of the attachment and child health parent training program on parent-child interaction quality and child development. *Canadian Journal of Nursing Research*, 52(2), 157-168.
- Autism Speaks (2023). *Applied Behavior Analysis*. <https://www.autismspeaks.org/applied-behavior-analysis>
- American Academy of Pediatrics (2023). *Sensory Integration Therapy*. <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/developmental-disabilities/Pages/Sensory-Integration-Therapy.aspx>
- American Speech-Language-Hearing Association, (2023). *Augmentative and Alternative Communication (AAC)*. <https://www.asha.org/public/speech/disorders/aac/>
- Becker, B. (2014). How often do you play with your child? The influence of parents' cultural capital on the frequency of familial activities from age three to six. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(1), 4-13.
- Bowlby, J. (1979). The bowlby-ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2(4), 637-638.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53(1), 371-399.
- Bradley, R. H., Pennar, A., & Iida, M. (2015). Ebb and flow in parent-child interactions: shifts from early through middle childhood. *Parenting*, 15(4), 295-320.
- Carson, V., Hunter, S., Kuzik, N., Wiebe, S. A., Spence, J. C., Friedman, A., ... & Hinkley, T. (2016). Systematic review of physical activity and cognitive development in early childhood. *Journal of science and medicine in sport*, 19(7), 573-578.
- Cavallera, V., Tomlinson, M., Radner, J., Coetzee, B., Daelmans, B., Hughes, R., ... & Dua, T. (2019). Scaling early child development: what are the barriers and enablers?. *Archives of Disease in Childhood*, 104(Suppl 1), S43-S50.
- Center on the Developing Child (2007). *A Science-Based Framework for Early Childhood Policy*.
- Council of the European Union (2022). *Council Recommendation on Early Childhood Education and Care: Targets for 2030*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14785-2022-INIT/en/pdf>
- Člověk v tísni (2017). *Grunnlaget*. <https://www.clovekvtisni.cz/grunnlaget-4183gp>
- Datalyrics. (2017). *Too Strong Conviction*. <https://datalyrics.org/en/too-strong-conviction>
- Davies, C., Hendry, A., Gibson, S. P., Gliga, T., McGillion, M., & Gonzalez-Gomez, N. (2021). Early childhood education and care (ECEC) during COVID-19 boosts growth in language and executive function. *Infant and child development*, 30(4), e2241.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal*, 40, 137-143.
- D'Onise, K., Lynch, J. W., & McDermott, R. A. (2012). Does an early childhood intervention affect cardiometabolic risk in adulthood? Evidence from a longitudinal study of preschool attendance in South Australia. *Public health*, 126(8), 682-689.
- Draper, C. E., Achmat, M., Forbes, J., & Lambert, E. V. (2012). Impact of a community-based programme for motor development on gross motor skills and cognitive function in preschool children from disadvantaged settings. *Early child development and care*, 182(1), 137-152.
- Einbinder, S. D., Robertson, P. J., Garcia, A., Vuckovic, G., & Patti, R. J. (2000). Interorganizational collaboration in social service organizations: A study of the prerequisites to success. *Journal of children and poverty*, 6(2), 119-140.
- Engel, G. L. (1981). The clinical application of the biopsychosocial model. *The Journal of medicine and philosophy*, 6(2), 101-124.
- Engle, P. L., Fernald, L. C., Alderman, H., Behrman, J., O'Gara, C., Yousafzai, A., ... & Iltus, S. (2011). Strategies for reducing inequalities and improving developmental outcomes for young children in low-income and middle-income countries. *The Lancet*, 378(9799), 1339-1353.
- Európska Komisia (2021a). *Európska záruka pre deti*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1428&langId=sk>
- Európska Komisia (2021b). *Hungary: Funding, strategy, facts and figures and contact details for national Roma contact points in Hungary*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu-country/hungary_en
- Európska Komisia (2021c). *Stratégia EÚ v oblasti práv dieťaťa a Európska záruka pre deti*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_sk
- Európska Komisia (2022). *Správa o krajine za rok 2022 – Slovensko. Pracovný dokument útvarov Komisie*. https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/2022-european-semester-country-report-slovakia_sk.pdf
- Európska Komisia (2023a) *Roma equality, inclusion, and participation by EU country*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu-country_en
- Európska Komisia (2023b). *Early childhood education and care*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/hungary/early-childhood-education-and-care>
- Európsky súd pre ľudské práva (13. novembra 2007) *D.H. a ďalší/Česká republika*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22002-2439%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22002-2439%22]%7D)
- Európsky súd pre ľudské práva (30. marca 2023) *Szolcsán/Maďarsko*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-223709%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-223709%22]%7D)
- Evans, G. W. (2006). Child development and the physical environment. *Annual Review of Psychology*, 57, 423 – 451.

- Evans, M. A., & Shaw, D. (2008). Home grown for reading: Parental contributions to young children's emergent literacy and word recognition. *Canadian Psychology/ Psychologie Canadienne*, 49(2), 89.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Stanley, L. (2013). A preliminary evaluation of the Incredible Years teacher programme. *New Zealand Journal of Psychology (Online)*, 42(2), 51.
- Ford, D. H., & Lerner, R. M. (1992). *Developmental systems theory: An integrative approach*. Sage Publications, Inc.
- Fremlova, L., & Ureche, H. (2011). From Segregation to Inclusion: Roma Pupils in the United Kingdom. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29483.95529>
- Fröhlich, A. (1991). *Basale Stimulation*. Verlag Selbstbestimmtes Leben.
- Gargulák, K. (2023, May 24). Segregace přetrvává. Jak Česko odpírá romským dětem vzdělání PAQ Research. <https://www.paqresearch.cz/post/segregace-romu-vzdelavani>
- Hall, R., Drál, P., Fridrichová, P., Hapalová, M., Lukáč, S., Miškolci, J., & Vančíková, K. (2019). Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum. MESA10. <https://analyza.todarozum.sk>
- Hagen, L., & Sabey, A. (2019). Satir Model of Transformational Systemic Therapy. In *Encyclopedia of Couple and Family Therapy* (pp. 2549-2557). Cham: Springer International Publishing.
- Hanline, M. F. (1999). Developing a preschool play-based curriculum. *International Journal of Disability, Development and Education*, 46(3), 289-305.
- Harvard Kennedy School (2023). *Leadership, Organizing and Action: Leading Change*. <https://www.hks.harvard.edu/educational-programs/executive-education/leadership-organizing-and-action>
- Hopkins, L., Brookes, F., & Green, J. (2013). Books, bytes and brains: The implications of new knowledge for children's early literacy learning. *Australasian Journal of early childhood*, 38(1), 23-28.
- Howard, J., & McInnes, K. (2013). *The essence of play: A practice companion for professionals working with children and young people*. Routledge.
- Kernan, M., Euwema, M. & de Vos, S. (2020). 'Never Only One Zebra': A Review of Measurement Frameworks in Children's Care. GHR Foundation and UBS-Optimus Foundation. <https://icdi.nl/wp-content/uploads/2023/08/Never-Only-One-Zebra-FULL-REPORT.pdf>
- Ivatts, A. (2013). In the Czech Republic, Segregation of Roma Children Continues. Open Society Foundations. <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/czech-republic-segregation-roma-children-continues>
- Jeon, L., Hur, E., & Buettner, C. K. (2016). Child-care chaos and teachers' responsiveness: The indirect associations through teachers' emotion regulation and coping. *Journal of School Psychology*, 59, 83-96.
- Keulen, V. A., & Vandekerckhove, A. (2017). 5 Steps to Quality: Training Package for Early Childhood Training Providers. <https://www.issa.nl/node/289>
- King, K., Palmer, R., & Hayman, R. (2005). Bridging research and policy on education, training and their enabling environments. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*, 17(6), 803-817.
- Klocek, A., Havrda, M., & Koutná, M. (2022). Enabling Factors for Early Childhood Development: Rapid Literature Overview. OSF. <https://osf.io/746tq>.
- Lippold, M. A., Davis, K. D., Lawson, K. M., & McHale, S. M. (2016). Day-to-day consistency in positive parent-child interactions and youth well-being. *Journal of child and family studies*, 25, 3584-3592.
- Maulik, P. K., & Darmstadt, G. L. (2009). Community-based interventions to optimize early childhood development in low resource settings. *Journal of Perinatology*, 29(8), 531-542.
- Matheny Jr, A. P., Wachs, T. D., Ludwig, J. L., & Phillips, K. (1995). Bringing order out of chaos: Psychometric characteristics of the confusion, hubbub, and order scale. *Journal of applied developmental psychology*, 16(3), 429-444.
- McInnes, K., Thomas, A., Pescott, C., Jones, C., Packer, R., & Watkins, P. (2018). Enabling Theory into Practice: Making Sense of the 'Why' and the 'How' in the Early Years. *International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE)* 9(3).
- Melhuish, E. C., Phan, M. B., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2008). Effects of the home learning environment and preschool center experience upon literacy and numeracy development in early primary school. *Journal of Social Issues*, 64(1), 95-114.
- Miedel, W. T., & Reynolds, A. J. (1999). Parent involvement in early intervention for disadvantaged children: Does it matter?. *Journal of School psychology*, 37(4), 379-402.
- Pramling Samuelsson, I. & Björklund, C. (2023). *The Relation of Play and Learning Empirically Studied and Conceptualised*. *International Journal of Early Years Education*, 31(2).
- OECD (2006). *Starting strong II: Early childhood education and care*. OECD Publishing.
- OSF (2017). *Roma Early Childhood Inclusion in Slovakia*. <https://www.reyn.eu/resources/reci-slovakia/>
- Otevřené dialogy (2023). *Otevřený dialog*. <https://otevrenedialogy.cz/>
- PlayWisely (2023). *PlayWisely*. <https://www.playwisely.cz/o-nas/>
- Pomerantz, E. M., Moorman, E. A., & Litwack, S. D. (2007). The how, whom, and why of parents' involvement in children's academic lives: more is not always better. *Review of educational research*, 77(3), 373-410.
- Respektovat a být respektován (2023). *Respektovat a být respektován*. <https://www.respektovani.com/>
- Roby, E., Shaw, D. S., Morris, P., Canfield, C. F., Miller, E. B., Dreyer, B., ... & Mendelsohn, A. L. (2021). Pediatric primary care and partnerships across sectors to promote early child development. *Academic pediatrics*, 21(2), 228-235.
- Rochovská, A., & Rusnáková, J. (2018). Poverty, segregation and social exclusion of Roma communities in Slovakia. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, (42), 195-212.
- Roma Early Childhood Inclusion (2017). *Special Report on Roma Inclusion in Early Childhood Education and Care*. <https://www.reyn.eu/resources/reci-slovakia/>
- Rutigliano, A. (2020, September 28). *Inclusion of Roma Students in Europe: A literature review and examples of policy initiatives*.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). When rewards compete with nature: The undermining of intrinsic motivation and self-regulation. In *Intrinsic and extrinsic motivation* (pp. 13-54). Academic Press.
- Salm, M., & Schunk, D. (2008). The role of childhood health for the intergenerational transmission of human capital: Evidence from administrative data. *MEA Discussion Paper No. 164-08*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1444455>
- Sameroff, A. J., & Fiese, B. H. (2000). Transactional regulation: The developmental ecology of early intervention. *Handbook of early childhood intervention*, 2(4), 135.
- Schmitt-Stegmann, A. (1997). *Child Development and Curriculum in Waldorf Education*.

Shawar, Y. R., & Shiffman, J. (2017). Generation of global political priority for early childhood development: the challenges of framing and governance. *The Lancet*, 389(10064), 119-124.

Simon, B. S. (2001). Family involvement in high school: Predictors and effects. *Nassp Bulletin*, 85(627), 8-19.

Siraj-Blatchford, I., Muttock, S., Sylva, K., Gilden, R., & Bell, D. (2002). *Researching effective pedagogy in the early years* (Vol. 356). London: Department for Education and Skills.

Skwarchuk, S. L., Sowinski, C., & LeFevre, J. A. (2014). Formal and informal home learning activities in relation to children's early numeracy and literacy skills: The development of a home numeracy model. *Journal of experimental child psychology*, 121, 63-84.

Szikra, D., Györy, A., & Kiss, A. (2015). *Sure Start Rainbow Island Child Centre, Katymár, Hungary* (Social Platform on Innovative Social Services). Budapest Institute for Policy Analysis.

Tayler, C., Cloney, D., Adams, R., Ishimine, K., Thorpe, K., & Nguyen, T. K. C. (2016). Assessing the effectiveness of Australian early childhood education and care experiences: study protocol. *BMC Public Health*, 16, 1-12.

The Feuerstein Institute (2023). *Instrumental Enrichment (FIE)*. <https://www.icelp.info/home-3/about-us/instrumental-enrichment/>

Thomas, R., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2007). Behavioral outcomes of parent-child interaction therapy and Triple P—Positive Parenting Program: A review and meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 35, 475-495.

UNC School of Medicine (2023). *TEACCH Autism Program*. <https://teacch.com/>

UNESCO. (2014). *Holistic Early Childhood Development Index (HECDI) Framework: A Technical Guide*. https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000229188&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_0974c0c7-a1f5-41e2-b7cd-2529805ac0b3%3F_%3D229188eng.pdf&updateUrl=updateUrl1023&ark=/ark:/48223/pf0000229188/PDF/229188eng.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#3333_13_EN_int.indd%3A.4432%3A119

UNICEF (2011). *The Right of Roma Children to Education* Position Paper. <https://www.unicef.org/eca/media/1566/file/Roma%20education%20postition%20paper.pdf>

UNICEF (2023). *Early childhood development*. <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/overview/>

Urban, M., Lake, G., French, G., Giblin, F., & Farrell, T. (2020). *Work package 6: Impact evaluation and policy recommendations Final report (TOY to Share, Play to Care)*. Early Childhood Research Center. <http://partnershungary.hu/wp-content/uploads/2017/11/Játékközpont-teljes-hatáselemzés-angol-nyelven.pdf>

van Huizen, T., & Plantenga, J. (2018). Do children benefit from universal early childhood education and care? A meta-analysis of evidence from natural experiments. *Economics of Education Review*, 66, 206-222.

Wachs, T. D., & Corapci, F. (2003). Environmental chaos, development and parenting across cultures. *Social and cognitive development in the context of individual, social and cultural processes*, 54-83.

Weinberger, J. (1996). A longitudinal study of children's early literacy experiences at home and later literacy development at home and school. *Journal of research in Reading*, 19(1), 14-24.

Willms, J. D. (2003). *Student engagement at school. A sense of belonging and participation*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 1-84.

Woessmann, L., & West, M. (2006). Class-size effects in school systems around the world: Evidence from between-grade variation in TIMSS. *European Economic Review*, 50(3), 695-736.

Woodhead, M., Feathersone, I., Bolton, L., & Robertson, P. (2014). *Early Childhood Development: Delivering Inter-sectoral Policies, Programmes and Services in Low-resource Settings*.

Zigler, E. F., & Gilman, E. D. (1998). Day care and early childhood settings: Fostering mental health in young children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 7(3), 483-498.